

گزارش نبرد لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر ۸

راوی داوود رنجبر*

تهیه و تنظیم: محسن رخصت طلب**

<p>مهم‌ترین ویژگی لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر ۸، ادغام یک تیپ زرهی و یک تیپ پیاده با این یگان و تبدیل آن به لشکر ویژه ۲۵ کربلا بود. از آنجایی که این لشکر بیش از یک سال در هورالهوریه مستقر بود و عملیات‌های آفندی و پدافندی متعددی انجام داده و از آمادگی رزمی بسیار بالایی - خاکی برخوردار بود، فرمانده کل سپاه پاسداران در طرح عملیات والفجر ۸ حساس‌ترین مأموریت این عملیات را به این لشکر واگذار کرد.</p> <p>مقاله حاضر برگرفته از گزارش داوود رنجبر راوی لشکر ۲۵ کربلاست که در سال ۱۳۶۴، اقدامات این یگان را قبل از عملیات والفجر ۸، حین آماده‌سازی منطقه، انتقال امکانات، شناسایی‌ها، اجرای عملیات عبور، مراحل عملیات و مقابله با پاتک‌های دشمن تا تثبیت عملیات لحظه‌به‌لحظه ثبت و ضبط کرده است.</p> <p>واژه‌های کلیدی: عملیات والفجر ۸، لشکر ۲۵ کربلا، شهر فاو، جاده فاو - بصره، مرتضی قربانی، اسکله چهارچراغ.</p>	<p>چکیده</p>		

مقدمه

شمال خلیج فارس می‌شوند و در نتیجه اقدامات آنان اطلاعات بسیار ارزشمند و درعین حال جدید و جزئی از فعل و انفعالات خاص این سرزمین در اختیار فرماندهان سپاه قرار می‌گیرد که موجب بازشدن رمز قفل یکی از پیچیده‌ترین مناطق عملیاتی می‌شود. این اطلاعات نقطه آغازی بود بر اینکه امکان عبور از اروندرود وجود دارد و سپس عملیات برمبنای این اطلاعات طراحی شد و یگان‌هایی که از آمادگی

آماده‌سازی و بررسی منطقه عملیاتی والفجر ۸ به بیش از یک سال قبل از آغاز عملیات برمی‌گردد. در آن زمان، یک گروه از نیروهای اطلاعاتی بدون اطلاع از اهداف و منظور کار، مأمور گردآوری اطلاعات جغرافیایی، آب و هوا، جزرومد، سوابق گذشته، تأثیر بارندگی و سیلاب بر منطقه و... در منطقه عمومی خرمشهر، آبادان، بصره، فاو، ام‌القصر، اروندرود و

* راوی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ در لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر ۸

** راوی جنگ و جانشین سابق مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس

سال دوازدهم □ شماره چهل و هشتم □ بهار ۱۳۹۳

استفاده کرد و تلفات سنگینی به نیروهای خودی وارد آورد، در نهایت، رزمندگان اسلام موفق به تثبیت اهداف خود شدند.

نگاهی به سابقه لشکر

لشکر ۲۵ کربلا از جمله یگان‌هایی است که از بدو شکل‌گیری سازمان رزم سپاه، تأسیس شده است. این یگان برای اجرای اولین عملیات خود در نبرد طریق‌القدس - که آن را آغاز عملیات‌های منظم سپاه نامیده‌اند - تحت عنوان تیپ ۲۵ کربلا شرکت کرد و از آن پس تا عملیات محرم کارآیی و توان رزمی خود را به‌خوبی نشان داد، طوری که همواره به‌عنوان یک یگان تهاجمی و درجه یک سپاه، تحت فرماندهی برادر مرتضی قربانی مدنظر مسئولان جنگ قرار داشت.

به‌دنبال تقسیم‌بندی منطقه‌ای سپاه و واگذار کردن یگان‌ها به مناطق مربوط به منظور پشتیبانی و تأمین نیروی آنها، لشکر کربلا به منطقه ۳ سپاه شامل استان‌های مازندران و گیلان واگذار شد و مقرر گردید که این منطقه، لشکر را از هر جهت به‌خصوص از نظر کادر تأمین کند. و در پی آن فرماندهی یگان نیز تغییر کرد.

تغییر فرماندهی لشکر افت بارز آن را در پی داشت، طوری که این یگان در عملیات والفجر مقدماتی از لیست یگان‌های خط‌شکن حذف شد و جزء یگان‌های احتیاط قرار گرفت. همچنین در عملیات‌های والفجر ۴، والفجر ۶ و به‌ویژه در عملیات بدر، لشکر ۲۵ کربلا از خود ضعف زیادی نشان داد و فرماندهی کل سپاه را به این نتیجه رساند که برادر مرتضی قربانی را به فرماندهی این لشکر بازگرداند.

لشکر ۲۵ کربلا از آن پس در کنار لشکرهای قوی‌تر دیگر از جمله یگان‌های درجه یک سپاه قرار گرفت و همواره در طرح‌های مانور و مأموریت‌های موردنظر تصمیم‌گیرندگان جنگ، جایگاه مناسبی بر این یگان در نظر گرفته می‌شد.

بیشتر و توان رزمی بهتری برخوردار بودند در اولویت طرح‌ریزی عبور از اروند و شکستن خط قرار گرفتند. سال ۱۳۶۴ اوج هوشیاری و توانمندی دشمن برای مقابله با عملیات نیروهای ایران بود و با کمک ماهواره‌های ابرقدرت‌ها، عکس‌های هوایی، سامانه‌های شنود، نیروهای ستون پنجم، منافقین و جاسوس‌ها، هرگونه تحرک نیروهای خودی به‌خصوص سپاه پاسداران را رصد می‌کرد تا بتواند به منطقه عملیات نیروهای ایرانی پی‌ببرد.

فرماندهان سپاه پاسداران از ابتدای سال ۱۳۶۴ به‌طور جدی در شش منطقه از جبهه‌های جنگ به فعالیت پرداختند. مناطق مذکور عبارت بودند از: هورالهویزه، جزایره، شلمچه، ام‌الرصاص، فاو و زید که ضعیف‌ترین فعالیت نیروهای خودی تا دو هفته قبل از عملیات به‌ظاهر در فاو بوده است.

از مجموع این تدابیر، دشمن فریب راهبردی سختی خورد و علاوه‌براینکه نیروهای خودی توانستند از اروندرود عبور کنند، تا ۷۲ ساعت، دشمن درخصوص اصلی‌بودن عملیات در مناطق مذکور در تردید بود تا اینکه سرانجام سراسیمه وارد منطقه فاو شد، درحالی که شهر فاو را از دست داده بود.

در این عملیات دو قرارگاه نوح و کربلا در منطقه فاو مأموریت اجرای عملیات اصلی و قرارگاه قدس در منطقه ام‌الرصاص اجرای عملیات پشتیبانی را برعهده داشتند. لشکر ۲۵ ویژه کربلا در قلب منطقه مأمور تصرف بندر و شهر فاو، قرارگاه تیپ ۱۱۱، پالایشگاه فاو و پایگاه موشکی بود و در ادامه مأموریت داشت به سمت هدف نهایی؛ یعنی کارخانه نمک، عملیات را ادامه بدهد.

مأموریت لشکر ۲۵ با پیشتازی این یگان و کمک سایر یگان‌ها با موفقیت کامل انجام شد و باوجود اینکه دشمن در سطح وسیع از سلاح‌های شیمیایی

منطقه در جنوبی‌ترین قسمت مرز ایران و عراق در تقاطع اروندرود با خلیج فارس قرار دارد و حفاصل نیروهای خودی و دشمن، رودخانه اروندرود با عرض ۱۲۰۰ - ۵۰۰ متر واقع شده است. این منطقه به‌طورکلی به‌جز عوارض مصنوعی مانند جاده‌ها، سیل‌بندها و خاکریزها، خالی از هرگونه برجستگی بوده و از جنوب، شرق و غرب به‌صورت شبه‌جزیره در میان آب‌های خور عبدالله و خلیج فارس و اروندرود محصور شده است.

پدیده جزرومد در رودخانه اروندرود تحت تأثیر جزرومد خلیج فارس در شبانه‌روز چهار بار اتفاق می‌افتد. اختلاف آب بین پایین‌ترین جزر و بالاترین مد (در اواخر هر ماه) به ۳/۵ متر می‌رسد. حجم، سرعت و زمان جزرومد در روزهای مختلف ماه و در نقاط گوناگون رودخانه متفاوت است. در ساحل اروندرود پوششی از چولان و نی وجود دارد که هرچه به‌سمت دهانه اروندرود نزدیک‌تر شویم عمق چولان‌ها بیشتر می‌شود و در مناطقی که

رودخانه قوس دارد (مانند روبه‌روی منطقه خسروآباد) و مناطقی که ساحل‌سازی شده است، ساحل آن فاقد هرگونه چولان و نی‌زار می‌باشد.

نخلستان‌های انبوه حاشیه اروندرود را - که به‌طور میانگین عمق آنها بین نیم تا سه‌ونیم کیلومتر می‌رسد - نهرهای متعدد منشعب از اروندرود در هنگام مد آبیاری می‌کنند که تعداد آنها در ساحل ایران ۴۰۳ نهر و در ساحل عراق (به طول ۹۷ کیلومتر) تقریباً به ۷۲۹ نهر می‌رسد.

در شمال و غرب شهر فاو سه جاده موازی با

در فاصله عملیات بدر تا پایان عملیات و پس از آن، قدس‌های ۱ و ۲ تیپ زرهی ۲۸ صفر و پس از مدتی تیپ احمدبن موسی (از یاسوج) به لشکر ۲۵- کربلا واگذار گردید و به‌دنبال آن کلمه ویژه‌ای نیز به نام لشکر افزوده شد. این تصمیم فرماندهی سپاه در پی بروز آمادگی و کیفیت در لشکر بود.

پس از اجرای عملیات‌های قدس ۱ و ۲، ناحیه مازندران به‌تنهایی لشکر را تأمین و پشتیبانی می‌کرد و استان گیلان از مدت‌ها قبل پس از تقسیم‌بندی جدید سپاه به مناطق بزرگ، پشتیبانی کردستان را برعهده داشت. همین امر سبب شده بود تا لشکر با کمبود نیرو مواجه شود و این یکی از مشکلات لشکر به حساب می‌آمد. مسئولان امر زمانی‌که دریافتند این موضوع در کارایی لشکر تأثیر گذاشته است (درطول مدت پس از بدر) با دراختیارگذاشتن نیروها و پشتیبانی شهر یاسوج و توابع آن، درصد رفع مشکل برآمدند و با تدبیر اتخاذشده، لشکر با ۶ گردان از مازندران و ۳ گردان از یاسوج و ۳ گردان (منها) زرهی و مکانیزه پیش‌ازپیش قوی شد و از طرف دیگر، فرماندهی خوب در هدایت و به‌کارگیری این نیرو و نیز کیفیت و کارایی (و حتی کمیت) کادر، لشکر را از هرجهت آماده کرد تا بتواند به‌عنوان یکی از یگان‌های مانوری سپاه نقش حساسی را در عملیات والفجر ۸ به‌عهده بگیرد. این درحالی بود که لشکر در دو منطقه چنگوله و هور خط پدافندی داشت و توان عمده‌ای از لشکر در هور متمرکز شده و در این منطقه دارای چندین کیلومتر خط پدافندی بود.

موقعیت جغرافیایی آبادان و فاو

منطقه عملیاتی والفجر ۸ به‌دلیل محصوربودن در میان آب‌های خلیج فارس، خور عبدالله و اروندرود شبه‌جزیره‌ای محسوب می‌شود که هوای آن اغلب بسیار مرطوب و در تابستان شرجی است. این

تغییر فرماندهی لشکر ۲۵ کربلا افت بارز آن را در پی داشت، طوری که این یگان در عملیات والفجر مقدماتی از لیست یگان‌های خط‌شکن حذف شد و جزء یگان‌های احتیاط قرار گرفت.

از راست: محمدعلی جعفری فرمانده قرارگاه قدس و مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر ۸.

عراق قرار داشتند - با هدف کنترل و حمله به کشتی‌ها و بنادر ایران در شمال خلیج فارس علاوه بر اینکه بندر ماهشهر، بندر امام و جزیره خارک را زیر آتش موشک‌های خود قرار می‌داد، مسیر کشتیرانی جمهوری اسلامی به بنادر شمالی خلیج فارس را نیز کاملاً ناامن می‌کرد و به دفعات شناورها و اهدافی دیگر در ایران را مورد اصابت موشک‌های خود قرار می‌داد. از جمله تأسیسات مهم و حیاتی در شبه جزیره فاو تأسیسات نفتی فاو است. کشور عراق به دلیل اینکه از مهم‌ترین صادرکنندگان نفت در منطقه می‌باشد، نیاز شدیدی به سواحل آبی در حاشیه خلیج فارس دارد و از آنجا که چنین سواحلی را در اختیار ندارد، اقدام به تأسیس دو سکوی بزرگ و مهم به نام‌های البکر و العمیه در بخش عمیق شمال خلیج فارس کرد. از جمله مراکز اقتصادی دیگر در منطقه عملیاتی فاو اسکله چهارچراغ می‌باشد که در ساحل اروندرود و کنار شهر فاو قرار گرفته است. این اسکله در فاصله دو کیلومتری شمال شهر فاو قرار دارد و همه نقل و انتقالات محموله‌های اقتصادی از آنجا انجام می‌شده است. این اسکله ۱۱ لنگرگاه دارد که از اهمیت و

اروندرود قرار دارد که به ترتیب، جاده فاو - البحار قدیمی (به طول ۹۱ کیلومتر)، جاده استراتژیک فاو - بصره (به طول ۷۲ کیلومتر) و جاده فاو - ام‌القصر (به طول ۵۰ کیلومتر) می‌باشند. این سه جاده از شهر فاو به سمت رأس‌البیشه نزدیک به یکدیگر و به موازات اروندرود در حاشیه نخلستان امتداد دارند.^(۱)

شهر فاو در جنوبی‌ترین بخش از خاک عراق و در این قسمت از خاک این کشور در کنار اروندرود قرار گرفته و دومین شهر بندری عراق پس از ام‌القصر محسوب می‌شود.

تأسیسات نفتی و اسکله‌های موجود در ساحل اروند که برای پهلوگرفتن انواع کشتی‌ها مناسب می‌باشد اهمیت ویژه‌ای به این شهر داده است. علاوه بر اینها، مراکز صنعتی و خدماتی موجود در شهر از جمله کارخانه برق شهر فاو در حد یک شهر متوسط می‌باشد.

عراق به جز مقرها و پادگان‌های نظامی که برای استقرار نیروهای خود در شبه جزیره فاو ایجاد کرد، با احداث سه پایگاه موشکی - که تحت پوشش و حمایت نیروهای دریایی و هوایی و زمینی ارتش

کنار دیگر یگان‌ها کار می‌کرد، مأموریت یافت که در جناح راست عملیات (جنوب خسروآباد) وارد عمل شده، ضمن شکستن خط، پاک‌سازی منطقه را تا جاده اول آسفالت انجام دهد. در اولین مأموریت از لشکر خواسته شد که پنج کیلومتر از خط پدافندی ارونند را در جنوب پیچ خسروآباد تحویل بگیرد. لشکر ۳۱ عاشورا قبلاً این منطقه را از نیروهای ژاندارمری تحویل گرفته بود و لشکر ۲۵ کربلا نیز پس از بازدید مرتضی قربانی و تعداد معدودی از مسئولان لشکر از جمله برادر

کمیل معاون ایشان، کسائیان یکی از مسئولان محورهای لشکر، برادر طوسی مسئول اطلاعات عملیات و تعدادی از نیروهای اطلاعات و تخریب، خط را از لشکر ۳۱ عاشورا تحویل گرفت.

مشخصات نهرها در محدوده لشکر کربلا

یکی از مهمترین عوارض موجود در منطقه نهرهای منتهی به رودخانه ارونند بود. نهرهای موجود در

منطقه هنگام مد ارونند رود، آب را هدایت کرده، در عمق نخلستان زمین را مشروب می‌سازند. در منطقه لشکر نیز تعدادی نهر وجود دارد که در ادامه به ترتیب از جنوب به شمال توضیح مختصری درباره آنها داده می‌شود.

نهر سعدونی: این نهر، روبه‌روی قسمت جنوب‌شرقی فاو از ارونند رود منشعب شده، به طول ۵۳۰۰ متر در عمق نخلستان امتداد می‌یابد. عرض این نهر ۱۲ متر و عمق آن نیز در زمان مد به ۳/۵ متر و در جزر به ۷۰ سانتی‌متر می‌رسد.

گسترده‌گی آن حکایت می‌کند.

به دلیل مجاورت زمین منطقه عمومی فاو با دریا و محاصره آن به وسیله آب‌های شور خلیج فارس ویژگی خاک این سرزمین، جزرومد آب و ایجاد هر نوع آب‌گیر در منطقه امکان به دست آوردن نمک از آب آن را فراهم می‌کند.

رژیم عراق به منظور بهره‌برداری از آب‌های شور خلیج فارس کارخانه نمکی در ابعاد ۶×۵ کیلومتر مربع در ۱۰ کیلومتری شمال‌غربی شهر فاو مابین دو جاده آسفالت فاو - بصره و فاو - ام‌القصر احداث کرد. این کارخانه چندین حوضچه دارد که به وسیله کانالی به عرض ۲۰ متر که جاده فاو - ام‌القصر را قطع می‌کند، آب را از خور عبدالله به طرف شمال‌غربی کارخانه هدایت کرده، وارد حوضچه‌ها می‌کند. آب حوضچه‌ها به دلیل گرمای شدید هوا تبخیر می‌شود و نمک موجود در آب، در کف حوضچه‌ها باقی می‌ماند و سپس برای بهره‌برداری از کارخانه خارج می‌شود.^(۲)

ابلاغ مأموریت و تحویل خط

در اواسط خردادماه ۱۳۶۴، پس از مشخص شدن منطقه عمومی فاو به عنوان عملیات آینده سپاه، به دلیل رعایت موضوع غافلگیری و حفاظت، برخی فرماندهان یگان‌ها توسط فرماندهی قرارگاه خاتم توجیه شدند، اما این توجیه به منزله ابلاغ مأموریت نبود و فقط آگاه‌کردن فرماندهان مدنظر بوده است تا در پی آن برای طراحی مانور از کمک فکری و تجربیات آنها استفاده شود.

در اواسط مردادماه، درخصوص مأموریت یگان‌های سپاه برای تحویل گرفتن خطوط پدافندی حاشیه ارونند، به بعضی یگان‌ها در قالب سه قرارگاه به منظور تحویل گرفتن خط مأموریت داده شد. لشکر ۲۵ کربلا هم که یکی از یگان‌های تابعه قرارگاه کربلا محسوب می‌شد، با وجود اینکه در هور فعال بود و برای اجرای عملیات در آن منطقه

پدیده جزرومد در رودخانه ارونند رود تحت تأثیر جزرومد خلیج فارس در شبانه‌روز چهار بار اتفاق می‌افتد. اختلاف آب بین پایین‌ترین جزر و بالاترین مد (در اواخر هر ماه) به ۳/۵ متر می‌رسد.

متر و در زمان جزر به ۴۰ الی ۵۰ سانتی متر می‌رسد. **نهر بوسدرین:** نهر بوسدرین با فاصله‌ای نزدیک به ۱/۵ کیلومتر از نهر بوفلفل در نقطه‌ای از رودخانه اروند جدا می‌شود و طول آن به ۴۴۰۰ متر می‌رسد. عرض آن حداکثر ۱۵ متر و عمق آب در آن در زمان مد حداکثر ۳ متر و در زمان جزر حداقل بین ۵۰ الی ۶۰ سانتی متر می‌باشد.

در مجموع می‌توان گفت که همه نهرهای ذکر شده به علاوه نهر خجسته و نهر منطقه که در محدوده لشکر قرار دارد، در زمان مد برای قایقرانی قابل استفاده است، ولی در زمان جزر به دلیل عمق کم آب، عبور قایق با مشکلاتی مواجه خواهد بود. شایان ذکر است که در بعضی از نهرها به هیچ وجه نمی‌توان قایقرانی کرد، ولی در اغلب آنها می‌توان در مسافتی از ابتدای نهر (بین ۵۰۰ تا ۱۵۰۰ متری اروند) هنگام جزر نیز به قایقرانی پرداخت. نکته دیگر اینکه به استثنای نهر سن، همه نهرهای ذکر شده در دهانه (نقطه تلاقی با اروند) کاملاً زیر دید و تیر دشمن قرار دارند. گفتنی است که نهرها عموماً با فاصله‌ای حداکثر ۳۰۰ متر فاقد پوشش نخلستان می‌باشند و تنها پوشش آنها را در ابتدای مسیر چولان‌های بعضاً کوتاه تشکیل می‌دهند.

علاوه بر نهرهای ذکر شده، نهرهای فرعی و کوچک یا آبریزهایی وجود دارند که کار آبرسانی به نخلستان را وسعت و سرعت می‌بخشند. این نهرهای فرعی تنها در زمان مد، آب را در خود جای می‌دهند و در زمان جزر، بعضاً به طور کلی خالی از آب شده، مناسب قایقرانی نیستند. نکته مهم دیگر اینکه در حد فاصل هر دو نهر اغلب جزیره‌ای تشکیل شده است. در مجموع، در محدوده لشکر، ۶ جزیره از این نوع وجود دارد که این جزایر به عنوان عقبه یگان و برای استقرار امکانات و ادوات لشکر بسیار اهمیت دارند.

نهر رفیه: این نهر به فاصله حدود ۵۰۰ متر در شمال نهر سعدونی از اروند جدا شده، به طول ۳۴۰۰ متر در نخلستان امتداد می‌یابد. عرض آن ۴ متر و عمق آن در مواقع مد ۲ متر می‌باشد و در زمان جزر از آب خالی می‌شود. تردد قایق در زمان مد تنها تا جاده عرضی امکان‌پذیر است و در زمان جزر به هیچ وجه نمی‌توان در آن قایقرانی کرد. این نهر از ابتدا تا حدود ۴۰۰ متر در پوشش چولان‌های ساحل اروند قرار دارد و بقیه مسیر نیز در بین نخل‌ها ادامه می‌یابد.

نهر سن: پس از نهر رفیه با فاصله‌ای کمتر از ۵۰۰ متر، نهر سن از اروند انشعاب می‌یابد که طول آن به پنج کیلومتر و عرض آن به طور متوسط به ۱۵ متر می‌رسد. عمق آب در این نهر به طور متناوب در نوسان است و حداکثر آب در زمان مد به ۳/۵ متر و حداقل آن در جزر به ۴۰ الی ۵۰ سانتی متر می‌رسد.

نهر حمیه: این نهر و نهر سن در یک نقطه از ساحل اروند سرچشمه گرفته، در فاصله ۴۰۰ الی ۵۰۰ متری رودخانه از یکدیگر جدا می‌شوند و هر یک

با فاصله‌ای محدود در نخلستان امتداد می‌یابند. نهر حمیه نسبت به نهر سن طول کمتری دارد و عرض آن به طور متوسط به ۱۸ متر می‌رسد. عمق آب نیز در زمان مد ۳/۵ متر است و در زمان جزر به حداقل رسیده، فقط ۳۰ الی ۴۰ سانتی متر آب را در داخل خود نگه می‌دارد.

نهر بوفلفل: این نهر به فاصله‌ای در حدود ۵۰۰ متر شمال نهر قبلی از رودخانه منشعب می‌شود و به طول ۵ کیلومتر در نخلستان امتداد می‌یابد. عرض آن به طور متوسط ۱۸ متر و عمق آن نیز در زمان مد ۳/۵

پس از استقرار موقت لشکر ۲۵ کربلا در حاشیه بهمن‌شیر، فعالیت‌ها برای آماده کردن زمینه و استقرار کامل در حاشیه اروند با شدتی بیشتر از گذشته ادامه یافت.

دیگری که لازمه آمادگی هر یگان برای انجام دادن عملیات است، آغاز گردید.

در این دوره تقریباً همه واحدها توجیه شدند و کارهای مربوط به آنان مشخص گردید. انتقال وسایل و امکانات نیز آغاز شد و فعالیت مهندسی در احداث جاده‌ها با امکانات و وسایل بیشتری ادامه یافت. کار ترمیم خط مقدم و ایجاد مواضع موردنیاز در خط هم همچنان با قوت و بیش از قبل انجام می‌شد. واحدها و عمدتاً واحدهای رزمی می‌کوشیدند با تلاش و حضور بیشتر خود در منطقه زمینه لازم را برای اجرای عملیات فراهم کنند و هرچه زمان عملیات نزدیک‌تر می‌شد بر شدت فعالیت‌ها نیز افزوده می‌شد.

در جلسه مشترک مسئولان مهندسی، زرهی، ادوات، یگان دریایی و پدافند با فرماندهی و جانشین لشکر در مورخ دهم بهمن‌ماه در مقر تاکتیکی لشکر واقع در ساحل اروند، آخرین وضعیت مهندسی و چگونگی آماده‌سازی محل استقرار سلاح و تجهیزات این واحدها بررسی و ارزیابی شد و مقرر گردید که در هریک از جزایر مابین نه‌های اصلی لشکر اقدامات زیر برای واحدهای مهندسی، ادوات،

پدافند هوایی و زرهی انجام شود:

الف) جزیره شهید سلیمان‌خاطر

۱. ادوات: سنگ‌سازی و استحکامات

۲. زرهی: احداث سه سکوی تانک.

۳. پدافند: احداث سکو برای قبضه‌ها

۴. مهندسی: تکمیل جاده‌سازی تی‌شکل و شن‌ریزی و دوجداره کردن خط با کیسه شن.

۵. پیاده: گونی چینی، تاچه‌زدن، دوجداره کردن، استتار و استحکامات.

ب) جزیره شهید قلی‌زاده

۱. مهندسی: تکمیل جاده تی‌شکل پشت خط و شن‌ریزی.

۲. زرهی: احداث دو سکوی تانک.

۳. ادوات: احداث سه سنگر تفنگ ۱۰۶ و ۱۰۷

آماده‌کردن زمین منطقه و استقرار واحدها

همه اقدامات لشکر ۲۵ کربلا را به‌منظور آماده‌کردن منطقه عملیات و استقرار واحدها می‌توان به دو مقطع زمانی تقسیم کرد: مقطع اول از زمان حضور و تحویل خط پدافندی تا حدود ۲۰ روز مانده به عملیات است. مشخصه کلی این مقطع حرکات کلی و کند لشکر است مقطع دوم از حدود ۲۰ روز به عملیات شروع شده، به شب عملیات ختم می‌شود. این مقطع دوره جنب‌وجوش، سرعت و پیشرفت‌های سریع برای کسب آمادگی است. در شروع این دوره عقبه لشکر به جزیره آبادان منتقل شده است.

لشکر ۲۵ کربلا پس از استقرار در خط پدافندی و مشاهده وضعیت منطقه، کارهای لازم را با اولویت‌بندی آن آغاز کرد. برای آماده‌کردن زمین خودی اقدامات زیر از همان ابتدا مدنظر قرار گرفت: احداث و ترمیم جاده‌های عقبه (حداصل جاده آسفالت خسروآباد تا جاده عرضی) همچنین احداث جاده‌های فرعی در جزایر (مابین نه‌ها) برای رسیدن به خط اول.

- ترمیم و عریض‌کردن جاده عرضی.

- خشک و قابل‌استفاده کردن جزایر از طریق بستن نه‌ها و احداث جاده در داخل جزایر.

- ترمیم خط پدافندی

اقدامات کلی یگان‌ها عمدتاً به‌دنبال تدابیر و براساس زمان‌بندی قرارگاه خاتم انجام می‌شد که در آن ضرورتاً موضوع مهم "حفاظت" توأم با امر مهم و حیاتی "تسریع در آمادگی" به‌دقت رعایت می‌شد. انتقال لشکر کربلا از هفت‌تپه به کنار بهمن‌شیر نیز به همین منظور انجام شد. لشکر کربلا با این گام بزرگ خود را به منطقه نزدیک کرد؛ امری که لازمه پیشرفت بهتر کارها و سرعت بیشتر اقدامات بود. پس از استقرار و حضور لشکر در جزیره آبادان کارهایی که از قبل شروع شده بود و با کندی پیش می‌رفت، با شدت بیشتری دنبال شد و اقدامات

و دوشکا.
 ۴. پیاده: گونی چینی، تاقچه زدن، دوجداره کردن، استتار و استحکامات.
 پ) جزیره شهید دستغیب
 ۱. مهندسی: شن ریزی جاده‌ها.
 ۲. زرهی: احداث دو سکوی تانک.
 ۳. ادوات: احداث سکو برای سه قبضه تفنگ ۱۰۶ و سنگر دوشکا.
 ۴. زرهی: احداث سکوی تانک.
 ۵. پدافند: احداث سنگر توپ ۲۳ میلی متری و توپ ۱۴/۵ میلی متری.
 ۶. پیاده: گونی چینی، تاقچه زدن، دوجداره کردن، استتار و استحکامات.
 ت) جزیره ابوطالب
 ۱. مهندسی: تکمیل جاده تی شکل و شن ریزی.
 ۲. ادوات: احداث سنگر توپ ۱۰۶ برای سه قبضه ۱۰۷ و دوشکا.
 ۳. زرهی: احداث دو سکوی تانک.
 ۴. پدافند: احداث دو سنگر توپ ۲۳ میلی متری و یک توپ ۱۴/۵ میلی متری.
 ۵. پیاده: گونی چینی، تاقچه زدن، دوجداره کردن، استتار و استحکامات.

انتقال امکانات

انتقال وسایل و امکانات که از اوایل دی ماه آغاز شده بود، بسیار محدود و کند انجام می شد، اما پس از آنکه لشکر در جزیره آبادان استقرار یافت و عقبه تا اندازه‌ای آماده شد، انتقال نیروها، تجهیزات، مهمات، و... سرعت بیشتری یافت. طبق زمان بندی ابلاغ شده از طرف قرارگاه خاتم، همه یگان‌ها موظف بودند تا تاریخ ۱۳۶۴/۱۱/۱۲، کار انتقال نیروها و تجهیزات را به پایان برسانند و از آنجا که تردها اغلب در شب صورت می گرفت انجام شدن همه نقل و انتقالات، زمان زیادی را می طلبید. همه امکانات پس از انتقال، با استتار کامل در لابه‌لای نخلستان مستقر می شد و مسئولان مربوط با جدیت این موضوع را کنترل می کردند، اما با وجود پیگیری و تلاش شبانه‌روزی، نیروها موفق نشدند تا تاریخ مقرر همه امکانات را انتقال دهند و پس از تاریخ دوازدهم بهمن ماه نیز انتقال همچنان - و حتی با شدت بیشتر - ادامه یافت و تقریباً تا هجدهم بهمن ماه به اتمام رسید. تا این زمان وسایل و امکانات زیر منتقل شد:

این دیواره به‌طور متوسط بین ۱/۵ متر تا ۲ متر ارتفاع داشت و اغلب از گونی‌های یکسان که نیم متر طول داشت تشکیل شده بود. قطر دیواره نیز حداقل نیم متر یا بیش از آن بود. قطر آن در جلو محل‌هایی

پیگیری می‌شد. در همین خصوص به اقدامات چند واحد اشاره می‌شود:

بهداری

این واحد پس از حضور در حاشیه اروند، با راهنمایی و همکاری واحد مهندسی موفق شد دو پست امداد در دو محور (کنار نهر بوسدرین و نهر رفیه) آماده و تجهیز کند. همچنین یک اورژانس با استقرار ۲۱ تخت به اضافه دو تخت برای مجروحان حاد، آماده شد. احمدی مسئول بهداری، درباره سایر اقدامات بهداری از جمله پدافند شیمیایی و گروه‌های تخلیه، چنین می‌گوید:

«در کنار هر پست امداد یک تیم ش.م.ر. مستقر خواهیم کرد. جهت پوشش جاده‌ها ۱۲ موتور سیم‌پاش (ختنی‌کننده سیار) برای ش.م.ر. آماده کرده‌ایم. تیم‌های تخلیه ۱۲ نفره آماده کردیم که ۸ نفر تخلیه‌گر، دو نفر امدادگر و در این رابطه ۵ موتور با کالسکه در اختیار داریم.»^۳

همچنین استعداد بهداری از نظر تعداد آمبولانس، ۱۳ دستگاه بود که با تأکید فرماندهی به ۱۸ دستگاه رسید.

پی.ام.پی.

- ۳۰ قبضه انواع سلاح‌های ضد هوایی.

- ۴۵ قبضه از انواع سلاح‌ها.

- یک آتشبار توپ ۱۵۲ میلی‌متری (از توپخانه لشکر).

- مهمات به اندازه نیاز برای نیروی پیاده و تجهیزات لازم (توپخانه - ادوات - تانک).

در مجموع، لشکر موفق شد همه امکانات مورد نیاز خود را تا قبل از عملیات منتقل کند و با امکانات لازم در حاشیه اروند استقرار یابد. گفتنی است که نیروهای پیاده که مشغول تداوم آموزش بودند در فاصله ۳ الی ۵ روز قبل از عملیات به منطقه منتقل شدند.

استقرار و آمادگی واحدها در حاشیه اروند

پس از استقرار موقت لشکر در حاشیه بهمن‌شیر، فعالیت‌ها برای آماده‌کردن زمینه و امکانات به منظور برداشتن قدم دوم و استقرار کامل در حاشیه اروند با شدتی بیشتر از گذشته ادامه یافت و همه واحدها تا ۱۰ روز قبل از عملیات در نخلستان‌های کنار اروند مستقر شدند. از آن پس، کارها و اقدامات از نزدیک

رزمندگان لشکر ۲۵ کربلا در منطقه عملیاتی والفجر ۸.

ادوات

تاریخ ۱۳۶۴/۱۰/۱۰، در اقدام مشابهی، از یاسوج نیز ۳ گردان نیرو تحت عنوان "راهیان کربلای ۲" با کادر ناقص به لشکر رسید.

در مجموع، در اواسط دی ماه ۱۳۶۴، لشکر دارای ۱۸ گردان پیاده بود. ضمن آنکه واحدها نیز از نظر نیرو تکمیل بودند. علاوه بر این، لشکر تقریباً یک تیپ (شامل ۳ گردان منها) زرهی نیز در اختیار داشت.

واحد ادوات مواضع مورد نیاز خود را پیش از عملیات در خط و پشت خط آماده کرد. قبضه‌ها در پشت خط استقرار یافتند و مهمات آنها پس از انتقال، با طرح تقسیم در کنار قبضه‌ها قرار گرفت. همچنین قبضه‌هایی که می‌بایست به خط منتقل می‌شدند آماده و مشخص شد.

آموزش

قدم بعدی برای آمادگی نیروها پس از مشخص شدن سازمان گردان‌ها، آموزش بود. بسیاری از نیروهایی که از قبل در لشکر حضور داشتند، به دلیل آمادگی برای عملیاتی که قرار بود در هور انجام شود، کیفیت و آمادگی نسبتاً خوبی داشتند، ولی با تغییر و تحولاتی که پس از آن ایجاد شد، لازم بود این نیروها بار دیگر به همراه نیروهای جدید آموزش تکمیلی ببینند.

آموزش عمومی

از اوایل دی ماه پس از سازماندهی کامل امور، گردان‌ها موظف شدند بدون هیچ‌گونه توجیهی در خصوص مأموریت آینده یگان، آموزش نیروهای خود را شروع کنند. در این دوره آموزشی تدبیر بر آن بود که نیروها درزمینه‌های گوناگون مانند جنگ در کوهستان، دشت و جنگل آمادگی کسب کنند و ضمن آن با آب آشنا شده، با جدیت بیشتری آموزش‌های مربوط به آن را تجربه کنند. در این مرحله، علاوه بر آموزش‌های عمومی و تیراندازی با سلاح‌های مختلف، برای تربیت غواص نیز سرمایه‌گذاری شد. مقرر شده بود که به‌طور متوسط از هر گردان ۱۰۰ نفر و در مجموع ۱۰۰۰ نفر آموزش عمومی غواصی را طی کنند.

آموزش تخصصی

در آموزش تخصصی ضمن تکمیل فنون غواصی، نیروها با آب جریان‌دار آشنا شدند و حالات متفاوت

وضعیت نیرو و سازماندهی آن در لشکر

لشکر کربلا پس از عملیات انجام‌شده هور، ۹ گردان سازمانی داشت (۶ گردان از استان مازندران و ۳ گردان از یاسوج)، اما در تاریخ ۱۳۶۴/۸/۱۹ به دنبال ایجاد حرکت "راهیان کربلا" حدود ۲۰۰۰ نفر از مازندران اعزام شدند و در اختیار لشکر قرار گرفتند.

در تاریخ ۱۳۶۴/۹/۲۵ حدود ۱۳۰۰ نفر از یاسوج به لشکر اعزام شدند. در این مرحله، لشکر از نظر نیروی پیاده و کادر و نیز نیروی

انسانی واحدها تکمیل بود، با وجود این، سیل هجوم نیروهای مردمی به سمت مناطق عملیات همچنان ادامه داشت.

در تاریخ ۱۳۶۴/۱۰/۳، در اعزام نیروی دیگری تحت عنوان "راهیان کربلای ۲" حدود ۶ گردان کامل به همراه کادرهایی که در طرح "اسامه" انتخاب شده بودند، از استان مازندران به لشکر پیوستند. به این ترتیب برای هر گردان سازمانی یک گردان احتیاط نیز (با همان نام) در نظر گرفته شد و با انتقال کادر از گردان اصلی، گردان احتیاط تقویت گردید. در

در اواسط خردادماه ۱۳۶۴، پس از مشخص شدن منطقه عمومی فاو به عنوان عملیات آینده سپاه، به دلیل رعایت موضوع غافلگیری و حفاظت، برخی فرماندهان یگان‌ها توسط فرماندهی قرارگاه خاتم توجیه شدند.

تازه‌واردی به مقر لشکر، از همان ابتدا رعایت حفاظت امری تعریف شده و مشخص بود.

فرب

نیروهای خودی از نبردهای گذشته این تجربه را به دست آورده بودند که باید سه عنصر حفاظت، غافلگیری و فرب را در عملیات علیه دشمن به شیوه‌ای حساب شده، دقیق و ابتکاری به کار گیرند تا بتوانند بر بخشی از برتری‌های تجهیزاتی و پشتیبانی‌های جهانی دشمن فائق آیند. در این عملیات،

فرماندهان سپاه مصمم بودند از این سه عامل در طراحی و اجرای عملیات نهایت استفاده را ببرند. این موضوع بیش از یک سال قبل از آغاز عملیات در قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیا و فرماندهی کل سپاه مطرح شده بود و فرماندهان روی آن کار می‌کردند.

از سوی دیگر، دشمن تدابیر پدافندی ویژه‌ای را در سراسر منطقه جنوب به کار گرفته و اقداماتی را در منطقه اروندرود و هور انجام داده بود. در منطقه اروندرود فعالیت دشمن عمدتاً حول محورهای زیر قرار داشت:

۱. احداث و مرمت جاده‌ها و خاکریزها.
۲. مسدود کردن برخی نهرها.
۳. ایجاد موانع و استحکامات.

۴. قطع نخل‌ها و سوزاندن چولان‌ها به منظور ایجاد دید و تیر بهتر.

۵. ایجاد سنگر به منظور ازدیاد دیدگاه‌های مسلط بر رودخانه.

۶. احداث مواضع توپخانه و پشتیبانی و سکوی

آب را در جزرومد تجربه کردند. در طول این مدت، آموزش‌های پی‌درپی غواصان به‌طور بسیار فشرده و شبانه‌روزی انجام می‌شد و البته تقویت جسمی و روحی این برادران نیز در مدت آموزش مدنظر قرار داشت. بصیر فرمانده گردان خط‌شکن یا رسول (ص)، در این باره می‌گوید:

«نیروی غواص شب و روز به آب می‌رفت، ولی هیچ ابراز خستگی نمی‌کرد. در طول آموزش، عده‌ای را مأمور کرده بودیم برای پذیرایی نیروها (عمدتاً غواصان) به آنها عسل، شیرینی و چای می‌دادند و حتی برادران غواص را در شست‌وشوی بدنشان کمک می‌کردند»^(۴)

در مرحله تخصصی نزدیک به ۳۰۰ نفر غواص خط‌شکن دوره دیدند و در این آموزش‌ها، تاکتیک و روش‌های گوناگونی در بازکردن معبر و یورش به خط مقدم دشمن آزمایش شد.

در خصوص موانع خورشیدی شکل نیز طبق نظر نیروهای شناسایی، مشکل عمده‌ای وجود نداشت و آنان، عبور از زیر یا لابه‌لای آن را ممکن می‌دانستند. البته، برای ازمیان برداشتن این موانع نیز تمریناتی انجام شد و به همین منظور، مقداری مواد منفجره C4 با فیله‌های مربوط و دیگر لوازم آن تهیه شد که به وسیله کیسه‌های مخصوص، در آب حمل می‌شد. در نتیجه تجارب مفید کسب شده مشخص گردید که این مواد اگر در محل تلاقی میله‌های خورشیدی کار گذاشته شود و با مقداری گل به خورشیدی چسبانده شود، بهترین نتیجه را در پی خواهد داشت.

حفاظت

موضوع حفاظت از جمله اموری بود که فرماندهان و نیروها در همه مراحل آمادگی لشکر توجه خاصی به آن داشتند و با تأکیدها و حساسیتی که فرمانده لشکر در این باره داشت، رزمندگان نیز نهایت تلاش خود را به منظور رعایت آن مبذول می‌داشتند. برای هر

لشکر ۲۵ کربلا با وجود اینکه در هور فعال بود و برای اجرای عملیات در آن منطقه کنار دیگر یگان‌ها کار می‌کرد، مأموریت یافت که در جناح راست عملیات (جنوب خسروآباد) وارد عمل شده، ضمن شکستن خط، پاک‌سازی منطقه را تا جاده اول آسفالت انجام دهد.

انجام شد، یگان‌ها مأموریت‌های مجزایی به عهده داشتند. لشکر ۲۵ کربلا نیز علاوه بر اینکه در هور خط پدافندی داشت، تدابیری را به منظور فریب دشمن به کار بست و در محور شط‌علی دست به تحرکات فرینده و ایذایی زد.

علاوه بر منطقه هور، عملیات فریب در منطقه چزابه نیز به‌طور جدی در حال پیگیری و انجام بود. در آن منطقه علاوه بر فعالیت‌های مهندسی و استقرار یگان‌ها و جابه‌جایی واحدهای رزمی و تحرکات نیروهای اطلاعاتی در معابر و خطوط دشمن و ایجاد معبر در میادین مین و موانع دشمن، در چندین مورد، نیروهای اطلاعاتی عمداً به اسارت نیروهای دشمن درآمدند.

شناسایی

از جمله اقدامات اساسی که در طول این مدت انجام شد، شناسایی خط و مشخص کردن معابر وصولی دشمن بود.

نیروهای اطلاعات قبل از هر اقدامی می‌بایست درخصوص زمین منطقه، که عموماً شامل جزایر

شلیک تانک و ضد هوایی. در منطقه هور، از آنجا که ذهنیت فرماندهان ارتش عراق درباره عملیات گسترده معطوف به این منطقه شده بود، فعالیت‌های گسترده و شدیدی را در این منطقه پایه‌گذاری و آغاز کرد. البته، عملیات فریب نیروهای خودی در منطقه هور تأثیری جدی در گسترش فعالیت‌های دشمن و سرمایه‌گذاری و در اولویت قرار گرفتن این منطقه در طرح‌های ارتش عراق برای مقابله با تهاجم نیروهای ایران داشته است. بعد از عملیات بدر، اقدامات کارهای مهندسی منطقه عملیات بار دیگر پیگیری و آغاز شد و علاوه بر فعالیت‌های گذشته اقدامات جدیدی نیز در دستور کار قرار گرفت و حداقل ۵۰۰ دستگاه مهندسی به‌طور دائم شروع به کار کردند. به تدریج این فعالیت‌ها افزایش یافت، طوری که تعداد دستگاه‌های مهندسی در دو ماه قبل از عملیات والفجر ۸ به ۱۲۰۰ دستگاه رسید و ده‌ها جاده، پد، مواضع توپخانه، سیل‌بند، خاکریز، دژ و حوضچه، احداث، ترمیم، تقویت و تعریض شد.^(۵) در عملیات بزرگ فریب که در منطقه هورالهویزه

حرکت رزمندگان به طرف خط مقدم - نهرهای فرعی اروندرود

از جاده عرضی به جلو می‌شد، اطلاعاتی کسب می‌کردند و این از مراحل کار آنان به حساب می‌آمد. آنان به اطلاعاتی درباره وضعیت جزیره‌ها در زمان جزرومد، وسعت آنها، موقعیت نهرها، طول و عرض و عمق آنها، تأثیر جزرومد بر نهرها و در مجموع میزان پوشش و قابلیت استتار و اختفا و... در منطقه احتیاج داشتند.

گام بعدی پس از شناسایی زمین خودی، شناسایی از دشمن بود، که طبق روال معمول، واحد اطلاعات اجرای آن را برعهده گرفت. و این مرحله شامل دو بخش اصلی می‌شد: شناسایی کلی و منطقه‌ای و شناسایی نقطه‌ای. بخش اول شناسایی کلی و منطقه‌ای است.

شناسایی کلی

در شناسایی کلی منطقه، دیده‌بانی، وضعیت کلی دشمن را در کل منطقه خط حد ارزیابی می‌کند و با اطلاعات به‌دست‌آمده، نقاط ضعف و قوت دشمن مشخص می‌شود.

واحد اطلاعات در مرحله دوم از کار خود، شناسایی از دشمن را در دستور کار قرار داد و نیروهایی که در جزایر مختلف حضور داشتند و به‌طور ۲۴ ساعته این عمل را پیگیری می‌کردند، موفق شدند پس از ۱۰ روز فعالیت تا سیزدهم آبان‌ماه، ۶ معبر را با علامت‌ها و شاخص‌های مناسب مشخص کنند. معابری که در نهایت مشخص شدند عبارت بودند از:

معبر ۱: سمت چپ مناره مسجدی که در ابتدای شهر قرار داشت.

معبر ۲: سمت راست اسکله چوبی (سمت راست مناره فوق).

معبر ۳: سمت چپ اسکله چهارم.

معبر ۴: حد فاصل اسکله‌های دوم و سوم.

معبر ۵: سمت راست اسکله اول (روبه‌روی جاده

عمومی سمت راست تانک‌فارم‌ها).
معبر ۶: روبه‌روی نهر بوصدرین (۲۰۰ متر سمت راست جاده عمودی فوق).

شناسایی نقطه‌ای

قدم بعدی در این مرحله کار روی معابر بود. به همین منظور، ابتدا نیروهای هر معبر مشخص و سپس موظف شدند ظرف دو الی سه روز از نزدیک معابر خود را ببینند، نقاط قوت یا ضعف معابر را بررسی و نظرات احتمالی خود را اعلام کنند تا در صورت نیاز، جهت تغییر و یافتن معبر مناسب اقدام شود. در همین خصوص، یک شب همه نیروها موظف شدند چولان‌ها را پشت سر گذاشته، از لب رودخانه بررسی را انجام دهند. کار بررسی در اواسط آذرماه انجام شد و نیروها پس از عبور از چولان‌ها در شب (برای اولین بار) که بین ۳۰۰ تا ۵۵۰ متر عمق داشت و فاصله خط مقدم تا رود را پوشانده بود، به لب رودخانه رسیدند و در طول روز با استتار و اختفای کامل بر سر معابر خود به دیده‌بانی پرداختند و شب بعد با استفاده از تاریکی برگشتند.

تا این مرحله همه مقدمات برای عبور فراهم و زمینه برای اقدام مناسب شده بود. از همین رو، اواخر ماه صفر (بیست و دوم صفر مصادف با پانزدهم آبان) عبور از رودخانه آغاز شد. عبور از رودخانه‌ای به عرض بیش از ۶۰۰ متر در شب و نزدیک شدن به دشمن که در سنگرهایش کاملاً بر رودخانه مسلط بود، بسیار مشکل و پرخطر می‌نمود و هر آن احتمال اسارت، یا غرق شدن در رودخانه وجود داشت، باوجوداین، نیروهای شناسایی با آموزش‌هایی که دیده بودند و با روحیه‌ای سرشار از ایمان کاری ناشناخته و پرخطر را آغاز کردند.

در شب اول، فرماندهان از هر ۶ معبر غواص وارد کردند که غواصان یک معبر به دلیل انحراف زیاد موفق نشدند معبر خود را بیابند، ولی در ۵ معبر دیگر،

غواصان با وجود داشتن انحراف، توانستند با موفقیت در نقطه مشخص، خود را به ساحل دشمن رسانده، بازگردند. هدف اصلی در ابتدای کار، شناخت دقیق نیروها با معابر بود.

نتایج شناسایی‌ها

در شناسایی‌های انجام‌شده توسط منابع مختلف (غواص، دیده‌بانی، عکس هوایی)، اطلاعاتی درباره موانع، مواضع، استعداد، زمین دشمن و رودخانه به دست آمد که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

الف) موانع

غیر از مانع اصلی رودخانه که با عرض زیاد، شدت جریان آب، ساحل‌ها، چولان و جزرومد شدید، بین نیروهای خودی و عراقی‌ها فاصله انداخته بود، دشمن در ساحل خود اقدام به احداث موانعی در چند رده کرده بود که البته شکل، عمق و ترتیب موانع در هر قسمت با سایر قسمت‌ها تفاوت‌هایی داشت. به‌طور کلی، رده‌های موانع موجود در ساحل دشمن طبق شناسایی‌های انجام‌شده در معابر مربوط به لشکر به این شرح است:

رده اول: میله‌های هشت‌پر خورشیدی.

رده دوم: مجدداً میله‌های هشت‌پر و سیم‌خاردار حلقوی.

رده سوم: در بیشتر نقاط هشت‌پر و سیم‌خاردار.

رده چهارم: از رده چهارم به بعد، از نبشی‌های دوطرفه‌ای استفاده شده بود که بین آنها سیم‌خاردار حلقوی وجود داشت.

رده پنجم: در بعضی مناطق مین هم وجود داشت؛ البته فقط مین منور.

در مجموع، دشمن یک رده مین سراسری داشت، ولی در برخی نقاط بین موانع دیگر مین منور بیشتری داشت.

ب) ساحل دشمن

ساحل دشمن در منطقه مربوط به لشکر ۲۵ کربلا برخلاف سواحل دیگر رودخانه به دلیل وجود شهر و تأسیسات نفتی فاو، چندان پیچیده نبود و فاصله چندان بین آب و خشکی وجود نداشت. در کل، ساحل بین ۵ الی ۱۰ متر گِل‌ولای داشت که اغلب در هنگام جزر آشکار می‌شد. پس از گِل‌ولای، پوشش ساحل را چولان‌ها تشکیل می‌دادند. عمق منطقه چولانی نیز (بنابه دلایلی که ذکر شد) نسبت به سایر مناطق، بسیار اندک و در برخی نقاط حداکثر به ۲۰ تا ۳۰ متر می‌رسید که این مورد نیز فقط در زمان جزر قابل‌رؤیت است و در هنگام مد، آب تا زیر سنگ‌های خط اول دشمن را (که پس از چولان‌ها قرار دارد) فرامی‌گیرد.

ج) مواضع ساحلی

دشمن در ساحلی که مشخصات آن ذکر شد، مواضعی را در سه تا هشت رده ایجاد کرده بود. پس از سیم‌های خاردار و سایر موانع ذکر شده، یک رده سیل‌بند وجود داشت که با وسایل گوناگون از جمله تنه نخل‌های بریده‌شده منطقه و کیسه‌های شن ساخته شده بود. در نقاط مختلف این سیل‌بند، سنگ‌های بتونی مستحکمی وجود داشت که بعضاً چندین متر جلوتر از سیل‌بند واقع شده بودند. غیر از این خط که در خشکی واقع شده بود، مواضع تیربار و کمین‌های موجود روی اسکله‌ها نیز بخشی از مواضع ساحلی دشمن محسوب می‌شدند که به اطراف خود کاملاً مسلط بودند.

دشمن از اسکله‌های موجود در منطقه برای حضور بیشتر و نظارت دقیق‌تر روی رودخانه استفاده می‌کرد و با احداث سنگ‌های متعدد و دیواره‌های ضخیمی که از گونی‌های پر از خاک تشکیل شده بود، نصب سیم‌خاردار از سطح آب

مختلف پدافندی احداث کرده بود که فاقد نیرو بودند. پشت جاده فاو - البحار نیز یک خاکریز با موانع وجود داشت. سمت راست جاده عمودی منتهی به سه راه ام‌القصر نیز موضعی به طرف خود جاده (جنوب شرقی) ایجاد شده بود. جاده‌های فاو - البحار و فاو - بصره به وسیله جاده‌های فرعی به هم پیوند خورده‌اند و نقطه مهم و اصلی چند راه فاو، جاده بصره - ام‌القصر است که از جهت عملیاتی نیز اهمیت بسیاری دارد. علاوه بر موارد فوق، عراق اقدام به احداث

سیل بند مستطیلی شکل طولی در جنوب تأسیسات نفتی کرده بود که پایگاه موشکی در انتهای آن قرار داشت و با خاکریزهای متعددی احاطه شده بود.

ه) استعداد دشمن

استعداد دشمن در منطقه مأموریت لشکر ۲۵ کربلا بر اساس گفته‌های برادر طوسی چنین است: «یگانی که از دشمن در منطقه پدافند می‌کرد تیپ ۱۱۱ از لشکر ۲۶ بود. این تیپ یک گردان تقویت شده در خط

داشت و در عقب نیز باتوجه به وجود شهر و حساسیتی که روی آن داشتند، استحکامات و نیروی زیادی را در شهر داشت. در مجموع، در خط حد عملیاتی لشکر، دو گردان از نیروهای دشمن وجود داشت.»

سازماندهی، آموزش و توجیه نیروهای گردان‌ها

در ماه سوم (اواسط دی ماه و اواخر ربیع الثانی)، اقدامات شناسایی از معابر و جمع‌آوری اطلاعات

ساحل تا روی اسکله (به منظور جلوگیری از بالا رفتن غواص) و استقرار سلاح و ادوات مناسب، خط خود را استحکام بیشتری بخشیده بود.

شایان ذکر است که در محدوده لشکر ۲۵ کربلا، ۴ اسکله کوچک و بزرگ وجود داشت که به شکل تی (T) در ساحل رودخانه احداث شده بود. فاصله اسکله‌ها بین ۲۰۰ تا ۲۵۰ متر بود. وجود این اسکله‌ها و ارتفاع زیاد آنها از سطح آب به دشمن اجازه می‌داد که به راحتی ساحل را تحت پوشش قرار داده، مانع نزدیک شدن هرگونه نیروی مهاجمی به خط شود.

د) زمین دشمن

وجود شهر فاو، تأسیسات نفتی و دو جاده مهم فاو - بصره و جاده فاو - البحار که در این محدوده با هم تلاقی داشتند، به منطقه عملیاتی لشکر اهمیت ویژه‌ای داده بود. زمین دشمن در این منطقه - برخلاف سواحل دیگر - به کلی فاقد نخل بوده، بلافاصله پس از ساحل، شهر و در نقطه‌ای دیگر تأسیسات نفتی وجود دارد.

شهر فاو که تقریباً ۳/۵ کیلومتر مربع وسعت دارد، با نظمی خاص احداث شده و دارای خیابان‌های آسفالت و متعددی می‌باشد که بعضاً نهرها را به وسیله پل قطع می‌کنند. ساختمان‌های شهر عموماً آجری و دارای اسکلت فلزی هستند. برخی از ساختمان‌ها به دلیل استقرار نیروهای نظامی با کسپه‌های شن و... تقویت شده بودند. ساختمان‌های ابتدای شهر کاملاً بر خط اول اشراف داشتند و در بعضی نقاط فاصله‌ای از خط نداشتند.

تأسیسات نفتی و مخازن نفت عراق در دو مجموعه شامل ۲۶ مخزن در امتداد جاده البحار و ۳۰ مخزن در شرق جاده فاو - بصره واقع شده که به وسیله سیل بندهایی شبیه به جاده احاطه شده است. دشمن علاوه بر مواضع محکم و فراوان در خط، موضعی نیز در عقبه خود به عنوان رده‌های

در اواسط دی ماه ۱۳۶۴، لشکر دارای ۱۸ گردان پیاده بود. علاوه بر این، لشکر تقریباً یک تیپ (شامل ۳ گردان منها) زرهی نیز در اختیار داشت.

داشت و به وسیله شاخص‌هایی از داخل اروند و روی زمین، مشخص گردید، ادامه می‌یافت. لشکر عاشورا در سمت راست این محدوده و لشکر ولی عصر (عج) در سمت چپ نهر اقدام به مانور می‌کردند.

تدابیر قرارگاه مرکزی (مأموریت پدافندی)

طرح پدافندی ابلاغ‌شده در تاریخ ۱۳۶۴/۱۱/۸ که به تصویب قرارگاه خاتم و امضای محسن رضایی رسیده بود، به نام "طرح پدافند عاشورایی" (مقاومت تا آخرین نفر) مشهور شد. در این طرح، منطقه عملیات به سه محور عاشورا (جاده شماره ۱)، محور کربلا (جاده شماره ۲) و محور نجف (جاده شماره ۳) تقسیم شده و برای هر محور فرمانده و معاونانی از میان مسئولان لشکرها انتخاب و مشخص گردیده بود. در بند دوم نامه ابلاغی فرماندهی قرارگاه خاتم الانبیا (ص) چنین آمده است:

«مسئول پدافند محور کربلا (جاده شماره ۲) برادر مرتضی قربانی می‌باشد و برادر حسین خرازی به‌عنوان معاون اول وی و برادر احمد کاظمی به‌عنوان معاون دوم و برادر رئوفی به‌عنوان معاون سوم وی عمل می‌نمایند.»

سازمان رزم

قبل از شرح جزئیات مانور لشکر یادآوری می‌شود که لشکر ۲۵ کربلا در این عملیات یک سازمان رزم متناسب از لحاظ کمی و کیفی داشت. گردان‌های رزمی این یگان در قالب سه محور (تیپ) پیاده و یک محور (تیپ) زرهی سازمان یافته بودند که هر محور، ۳ گردان داشت. نیروهای غواصی که جهت خط‌شکنی می‌بایست از آنها استفاده می‌شد، در داخل دو گردان پیاده جای گرفته و در هر گردان بالغ بر ۴ دسته (یک گروهان به‌اضافه) بودند. این نیروها ضمن سازمان‌یافتن در قالب گردان‌های خود، تحت نظر مستقیم فرماندهی لشکر و سایر نیروهای کادر یگان بودند. (جدول زیر مشخصات محورهای لشکر را نشان می‌دهد).

مربوط به خط دشمن اعم از چگونگی موانع و سنگرها و حضور یا عدم حضور دشمن به اتمام رسیده بود. بنابراین، در مدت زمان باقیمانده تا ماه چهارم (جمادی‌الاول)، همه افرادی که در هر معبر کار کرده بودند (بعضاً به ۵ نفر در هر معبر می‌رسید) به‌عنوان راهنمای شب عملیات در کنار نیروهای خط‌شکن (غواصان گردان‌های پیاده) قرار گرفته تا ضمن کمک در سازماندهی و آموزش نیروها، با روش کار و خلق و خوی یکدیگر آشنا شوند.

طراحی مانور

از اقدامات مهم دیگر لشکر، که فرماندهی نقش تعیین‌کننده‌ای در آن ایفا می‌کرد، طراحی مانور لشکر براساس اهداف، مأموریت و اگذار شده و توان لشکر بود. مأموریت، دو مرحله آفندی و پدافندی را شامل می‌شد که مرحله پدافند بستگی کامل به نتایج حاصل از مرحله آفندی داشت و تقریباً در جریان عملیات، محدود و چگونگی آن به‌طور جزئی، مشخص می‌شد. در ادامه، ابتدا مأموریت‌ها و اهداف و اگذار شده به لشکر شرح داده می‌شود و سپس با بیان توان و سازمان رزم لشکر به طرح مانور آن پرداخته خواهد شد.

مأموریت آفندی

مأموریتی که در ابتدا به لشکر واگذار شد، حفظ جناح راست عملیات (در محور جنوب خسروآباد) بود که البته پس از تغییراتی که در طرح‌های قرارگاه خاتم انجام شد، لشکر ۲۵ کربلا با مأموریتی جدید در اختیار قرارگاه کربلا قرار گرفت. این مأموریت عبارت بود از: شکستن خط در محدوده مجاور شهر فاو، تصرف و پاک‌سازی شهر فاو، تصرف و پاک‌سازی تأسیسات نفتی فاو و ادامه عملیات تا جاده فاو - بصره.

خط حدی که در این باره مشخص گردید، از ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متری سمت راست جاده عمودی (تانک‌فارم‌ها) آغاز می‌شد و تا نهری که در سمت چپ شهر قرار

طرح مانور

بر اساس اهداف و مأموریت‌های تعیین شده برای لشکر کربلا و با توجه به شناسایی‌های انجام شده، معابر موجود و عوارض و مشخصات زمین دشمن، طراحی مانور لشکر آغاز شد. فرماندهی لشکر در این باره نقش اصلی را دارد و عملاً طرح‌های ریخته شده، در زمان توجیه فرماندهان گردان‌ها در خصوص عملیات، به آنها ابلاغ می‌شد و تنها معاونت لشکر و فرماندهان محورها، مورد مشورت قرار گرفته، از نظرهای آنان استفاده می‌شود.

در مجموع، با توجه به وجود عوارض متعدد در زمین عراقی‌ها و وضعیت کلی آن، منطقه به چند هدف مستقل تقسیم گردید و مأموریت هر یک از آنها به یکی از محورها سپرده شد.

هدف اول: شهر فاو و امتداد آن تا جاده فاو - بصره به اضافه خطشکنی در محدوده مربوط. این مأموریت به محور (تیپ) ۱ واگذار شد.

هدف دوم: تأسیسات نفتی و تانک‌فارم‌ها (سمت راست شهر) و امتداد آن تا جاده فاو - بصره، به اضافه خطشکنی در محدوده مربوط. مأموریت این هدف به محور (تیپ) ۲ داده شد.

فاصله بین دو اسکله سه و چهار، خط حد دو محور (تیپ) در ساحل رودخانه اروند تعیین شد و از جاده‌های فاو - البحار و فاو - بصره، می‌شد به عنوان شاخص‌هایی عمده در تفکیک مأموریت گردان‌ها استفاده شود. همچنین مقرر گردید که در هر یک از این دو محور، یک گردان خط بشکند و دو گردان دیگر به پاک‌سازی و نفوذ و استقرار در منطقه بپردازند. به دلیل مشخص نبودن مأموریت‌های آتی لشکر از سوی قرارگاه، نداشتن اطلاعات کافی از عمق زمین دشمن و وجود احتمالات گوناگون در دست‌نیافتن به موفقیت صددرصد در اهداف اولیه، مانور محور سوم به طور دقیق مشخص نگردید؛ بنابراین، اقدامات و برنامه‌ریزی‌هایی نیز برای آن انجام نشد. این محور (تیپ ۳) بیشتر در احتیاط کلی لشکر قرار داشت و مانور آن بر اساس وضعیت عملیات طراحی می‌شد.

شکستن خط

مهم‌ترین موضوع در طراحی مانور، که نقطه مشترک هر دو محور محسوب می‌شد، شکستن خط بود. این موضوع از مباحث اصلی و مهمی بود

مشخصات / تیپ	نام فرمانده	گردان‌های تحت امر	نام فرمانده گردان	توضیحات
محور ۱	کسائیان	۱. مالک اشتر ۲. مسلم بن عقیل ۳. امام حسین (ع)	نوبخت اکبر نژاد رحیمیان	
محور ۲	عمرانی	۱. یار رسول (ص) ۲. محمد باقر (ع) ۳. حمزه سیدالشهدا	بصیر بلباسی مکتبی	این گردان دارای ۴ دسته نیرو غواص است. این گردان دارای ۴ دسته نیرو غواص است.
محور ۳	حیدرپور	۱. سیف‌الله ۲. روح‌الله ۳. یدالله	کریمی فتحی پرویزی	نیروهای این محور از رزمندگان یاسوج بودند و فرمانده محور توانایی و تجربه بسیاری دارد.
محور ۴ (زرهی - مکانیزه)	سرخیلی	۱. یک زرهی ۲. دو زرهی ۳. سه زرهی ۴. چهار مکانیزه	میرزایی قضاوی مقدس	این محور قبلاً به طور مستقل تحت نام تیپ ۲۸ صفر در سازمان رزم سپاه قرار داشت که پس از عملیات بدر و به دنبال طرح ادغام پیاده با زرهی در لشکر ۲۵ کربلا ادغام شد.

مقرر گردید که نیروهای این گروهان‌ها سوار بر قایق‌هایشان، آماده درگیری باشند و به محض اعلام آغاز درگیری، حرکت خود را به سمت دشمن طبق طرح مانور آغاز کنند.

حرکت در عمق

اقدام بعدی که بلافاصله پس از پاکسازی خط باید انجام می‌شد، پاکسازی و تصرف شهر فاو در محور یکم (تیپ ۱) و پاکسازی و تصرف تأسیسات نفتی و تانک‌فارم‌ها در محور دوم (تیپ ۲) بود. برای دستیابی به این هدف در هر محور یک گردان در نظر گرفته شد و با دراختیار گذاشتن قایق مقرر گردید که به دنبال قایق‌سواران، گردان‌های خط‌شکن، حرکت کنند و از معابر باز شده وارد عمل شوند و بدون درگیری، خط دشمن را پشت سر گذاشته، خود را به اهداف مورد نظر برسانند و آن را تأمین کنند. براساس توافق‌های انجام شده، گردان مالک از محور یک (تیپ ۱) مأموریت شهر فاو و گردان مسلم از محور دو (تیپ ۲) مأموریت تأسیسات نفتی و تانک‌فارم‌ها را به عهده گرفتند.

دلیل انتخاب گردان مالک برای این مأموریت، نیروها و کادرهای باتجربه در جنگ شهری بود و با ملحق شدن نیروهایی که در جنگ شهری تخصص داشتند، این گردان تقویت شد.

در ادامه تدابیر و طراحی حرکت در عمق، هدف مهم و اساسی در نظر گرفته شده، جاده فاو - بصره بود که می‌بایست ضمن پاکسازی حد فاصل دو جاده فاو - البحرار و فاو - بصره، تصرف می‌شد.

محور یکم (تیپ ۱) (سمت چپ لشکر) برای این مرحله به گردان امام حسین^(ع) مأموریت داد که پاکسازی منطقه‌ای حد فاصل جاده فاو - البحرار تا فاو - بصره و تانک‌فارم‌های موجود در انتهای آن منطقه را انجام دهد. خط حد این گردان در جناح راست، انتهای سمت راست تانک‌فارم‌ها (روی جاده فاو -

که نه تنها فرمانده لشکر با دقت، جزئیات مربوط به آن را پیگیری می‌کرد، بلکه همه نیروهای حاضر در عملیات نیز به آن توجهی خاص داشتند و از چگونگی اجرا و کیفیت آن اطلاع یافته، به‌نوعی با آن در ارتباط بودند. فرمانده گردان‌ها و مسئولان قرارگاه نیز به‌طور فعال در این زمینه شرکت داشتند.

از آنجا که در هریک از معابر احتمال دیده شدن غواصان در آب، موفق نبودن در عبور، لورفتن تک و ... وجود داشت، نیروهای خط‌شکن به دو گروه (یا

به عبارتی دو موج) تقسیم شدند

که گروه اول از نیروهای غواص و گروه دوم از قایق‌سواران تشکیل شده بود. شیوه عبور نیز طبیعتاً بر مبنای نتایج کار نیروهای اطلاعات و تعداد معابری که مشخص شده بود، طرح‌ریزی گردید. بر این اساس و با توجه به محدوده مأموریت محورها (تیپ‌ها)، معابر یک تا چهار به گردان امام محمد باقر^(ع) (محور ۱) و معابر پنج تا هشت نیز به گردان یا رسول (محور تیپ) ۲ واگذار شد و فرماندهان این گردان‌ها در حدود یک ماه قبل

از عملیات در خصوص این مأموریت توجیه شدند و آموزش، سازماندهی و سایر آمادگی‌های لازم را براساس معابر محول شده به گردان خود و مانور ابلاغی به گردان، تنظیم کردند.

پاکسازی خط اول دشمن

پس از شکسته شدن خط یا آغاز درگیری، موضوع پاکسازی و ادامه درگیری مطرح بود که در این زمینه تصمیم گرفته شده بود از گروهان‌های باقیمانده از دو گردان خط‌شکن استفاده شود. به همین منظور،

از اوایل دی‌ماه پس از سازماندهی کامل امور، گردان‌ها موظف شدند بدون هیچ‌گونه توجیهی در خصوص مأموریت آینده یگان، آموزش نیروهای خود را شروع کنند.

نهر	قایق	لاور	۲۳ فوتی بدر	ریجیندر	جمع
خجسته	۲۰	-	-	-	۲۰
بوصدرین	۴۲	۶	۶	۴	۵۲
بوفلفل	۲۲	۶	۶	۴	۳۲
رفیه	۲۰	-	-	-	۲۰
جمع	۱۰۴	۱۲	۱۲	۸	۱۲۴

مهندسی

مهندسی از جمله واحدهایی است که در بحث مانور به خصوص درزمینه پدافند، جایگاه ویژه‌ای دارد و در این عملیات، این اهمیت به دلیل نقش این واحد در عبور امکانات از عرض رودخانه به مراتب بیشتر شده و در مجموع بخش مهمی از مباحث را به خود اختصاص داده بود.

واحد مهندسی موظف شده بود که هنگام پدافند، جناح راست عملیات لشکر (سمت راست جاده عمودی) حد فاصل جاده فاو - البحار

تا جاده ام‌القصر را خاکریزی کرده، استحکامات لازم اعم از کانال، مواضع استقرار نیرو (سنگرهای متفاوت و متعدد) و... را در آن احداث کند. همچنین براساس احتمالات، خاکریزهای دیگری در مواضع مختلف در نظر گرفته شد که مسئولان مهندسی درخصوص آنها توجیه شده بودند.

از جمله مأموریت‌های این واحد هنگام عبور از ارون، انتقال وسایل سنگین، احداث پل با کمک مهندسی قرارگاه و... بود. علاوه بر این امور، اقداماتی هم در سواحل دور و نزدیک به این واحد واگذار شده بود.

بصره) و در جناح چپ، دکل رازیت و یا تقاطع جاده فاو - بصره با ضلع مستطیلی (خط حد یگان با لشکر ولی عصر^(عج)) بود.

همان‌طور که قبلاً گفته شد، هنگام طراحی مانور برای مراحل نهایی نبرد، احتمالات زیادی در ذهن طراحان عملیات وجود داشت. مانور در این مرحله به توان لشکر در آن موقعیت و میزان موفقیت‌های به دست آمده در کل منطقه عملیاتی و میزان سرمایه‌گذاری و توان دشمن برای بازپس‌گیری مناطق از دست داده خود بسیار وابسته بود. بنابراین، جز یک ذهنیت کلی و تعیین مشی احتمالی برای این مرحله، کار دیگری نمی‌شد انجام داد. به عبارت دیگر، طرح‌های مانور برای چنین مراحل تنها در یک صورت قابل اجرا خواهند بود و آن اینکه مراحل قبلی عملیات، کاملاً منطبق با طراحی‌های انجام شده پیش رفته باشد و دشمن نیز همچنان در موضعی انفعالی به انتظار اقدامات بعدی ما نشسته باشد.

نقش واحدهای پشتیبانی رزمی در طرح مانور ترابری

لشکر ۲۵ کربلا با قایق‌هایی که در اختیار داشت برای سوارکردن ۴ گردان خود برنامه‌ریزی کرده بود. در تصمیم‌گیری‌ها مقرر شده بود که علاوه بر نیروهای موج دوم گردان‌های خط‌شکن، ۲ گردان دیگر که می‌بایست پشت سر خط‌شکنان وارد عمل شوند، هم‌زمان سوار بر قایق شده، با شروع درگیری به سرعت خود را به خط برسانند. لشکر برای بقیه نیروها قایقی در اختیار نداشت و برخلاف میل فرماندهی قرار شد پس از بازگشت قایق‌های اول، آنان را به مرور به آن طرف رودخانه منتقل کنند. فرمانده لشکر با توجه به اندوخته و تجربه‌های گذشته‌اش معتقد بود که حداقل باید به استعداد ۶ گردان، قایق در اختیار داشته باشد تا بتواند هم‌زمان این نیرو را وارد عمل کند. طرح تقسیم قایق‌ها در هر نهر به این شکل مصوب شد.

در مرحله تخصصی نزدیک به ۳۰۰ نفر غواص خط‌شکن دوره دیدند و در این آموزش‌ها، تاکتیک و روش‌های گوناگونی در بازکردن معبر و یورش به خط مقدم دشمن آزمایش شد.

تیرباردوشکا	تفنگ ۱۰۶ م.م	مینی کتیوشا	خمپاره ۸۱ م.م	خمپاره ۱۲۰ م.م
۱۲ قبضه	۱۲ قبضه	۶ قبضه	۴ قبضه	۱۲ قبضه

طرح نارالله، استقرار آتش در خط

همان گونه که ذکر شد، یکی از ویژگی های این حرکت برنامه ریزی و استقرار سلاح های مناسب جهت اجرای تیر مستقیم و کمک به شکستن خط بود. استقرار این سلاح ها در خط، بیشتر به دلیل احتمالاتی که در شکسته نشدن خط وجود داشت، برنامه ریزی شد و پیش بینی گردید که اگر دشمن غواصان را در وسط رودخانه مشاهده کرد و تک به نوعی لو رفت، با اجرای آتش پر حجم به هر ترتیب خط شکسته شود و حتی در صورت موفقیت نیروهای غواص، با آتش سنگین، به آنان کمک شود. برای اجرای این مأموریت که عمدتاً برعهده ادوات بود، تانک هایی از واحد زرهی و قبضه هایی از واحد پدافند هوایی نیز در نظر گرفته شد که با حضور خود به کیفیت آتش می افزودند. در مجموع با توجه به خط پدافندی ساحل اروند که در اختیار لشکر بود، جهت انتقال سلاح و تجهیزات^۶ به نقاط مشخص شده به ترتیبی که در جدول صفحه بعد آمده است اقدام شد.

در طول جلسات توجیهی فرماندهی جهت هدایت آتش، مأموریت مسئولان و خدمه این سلاح ها چنین تعیین شد:

۱. در صورتی که دشمن، غواص ها را مشاهده کرد، اجرای آتش شود تا غواصان بتوانند زیر این آتش، خود را به خط برسانند و خط را بشکنند.
  ۲. در صورت موفقیت غواصان، آنان را با اجرای آتش تیر مستقیم روی سنگر هایی که مقاومت می کنند، یاری دهند.
- جدول زیر تجهیزاتی را که در احتیاط و عمل کلی

واحد مهندسی با هماهنگی جهاد سازندگی فارس، دستگاه های موجود خود را بر مبنای مأموریت های محول شده سازمان داد و گروه بندی کرد. کل موجودی واحد مهندسی لشکر، ۱۰ دستگاه بلدوزر و ۹ دستگاه لودر بود که این موجودی به اضافه دستگاه های جهاد فارس در ۵ گروه مهندسی به منظور اجرای عملیات خاکی (احداث خاکریز) در جناح راست عملیات و سایر فعالیت ها در منطقه دشمن سازماندهی شد.

آتش پشتیبانی

طرح آتش که شامل توپخانه و ادوات می شود، به منظور پشتیبانی نزدیک و دور از عملیات، تهیه شد. توپخانه لشکر ۲۵ کربلا تعدادی توپ ۱۵۲ م.م در اختیار داشت که در این عملیات، تعدادی از توپ های ارتش نیز به لشکر واگذار شد. لشکر ۲۵ کربلا با در اختیار گرفتن قبضه های مأمور از ارتش و آماده کردن توپ های خود، یک اتاق تطبیق آتش مشترک تشکیل داد که مجموع قبضه های تحت اختیار این لشکر عبارت بود از:

یگان	آتشبار	۱۵۵ م.م	۱۰۵ م.م	۱۵۲ م.م	۱۳۰ م.م	۱۲۲ م.م
ارتش سپاه	۲	۲	۲	۱	۱	۱

با توجه به وضعیت منطقه و نزدیک بودن عقبه های دشمن، پیش بینی می شد که از ادوات به گونه ای مؤثر و مناسب استفاده شود. واحد ادوات علاوه بر پشتیبانی نزدیک عملیات، می توانست با حجم آتش مناسبی وارد میدان شود و حتی در دفع پاتک نیز به طور فعال و مؤثر عمل کند. علاوه بر این امور، مأموریت ویژه ای در این عملیات به واحد ادوات واگذار شد و آن کمک در شکستن خط به وسیله آتش است.

استعداد واحد ادوات در این عملیات به شرح زیر می باشد:

دوشکا	پدافند ۳۳ م.م	پدافند ۱۴/۵	تفنگ ۱۰۶ م.م	تانک (جهت تیر مستقیم)	مینی کاتیوشا	
۲	۱	۱	۲	۳	-	جزیره سلیمان خاطر بین نهر سعدونی و رفیه
۲	-	-	۲	۱	۱	جزیره شهید قلی زاده بین نهر سن و حیمه
۲	۱	۱	۲	۲	-	جزیره شهید دستغیب بین نهر حیمه و بوفلفل
۲	۲	-	۲	۴	۱	جزیره ابوطالب بین نهر بوفلفل و بوسدرین
۲	-	-	۲	۳ و یک تانک احتیاط	۱	جزیره شهید امیر بین نهر بوسدرین و خجسته
۱۰	۴	۲	۱۰	۱۴	۳	جمع

عملیات در اختیار فرمانده لشکر بود نشان می دهد. شرکت در عملیات، بیشتر در پدافند شرکت کند.

در آستانه عملیات

بعد از ظهر روز هجدهم بهمن ماه ۱۳۶۴، از ساعت ۱۴:۵۰ دقیقه، مرتضی قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا، در مقر تاکتیکی لشکر جلسه ای برگزار کرد و تا بعد از نماز مغرب و عشا، به ترتیب، همه مسئولان و فرماندهان رزمی و خدماتی و پشتیبانی لشکر را در جلسه فراخواند و ضمن اخذ گزارش آخرین وضعیت عملکرد و آمادگی یگانها، دستورات و راهنمایی های جدید مرتبط به هر یگان را - با وجود اینکه در طول جلسات و بازدیدها و ضرورت های کاری به آنان یادآوری می کرد - در این جلسه به طور جامع، کامل و پیوسته به آنها ابلاغ و اعلام کرد که کارها باید در نهایت دقت، سرعت، غافلگیری، حفاظت و دلسوزانه انجام شود.

همچنین در روز بیستم بهمن ماه (آخرین روز)، فرماندهی عملیات جلساتی را با مسئولان محورها برگزار کرد و از آنها خواست که مشکلات و مسائل احتمالی خود را بیان کنند که مشکل خاصی بیان نشد و بار دیگر فرماندهان محورها و گردانها آمادگی صددرصد خود را به فرمانده عملیات اعلام کردند. ادامه جلسه به بررسی مانور گروهان های گردان حمزه سیدالشهدا^(ع) سپری شد و مرتضی قربانی با هریک از فرمانده گروهانها با استفاده از عکس هوایی و نقشه به بحث و گفت و گو پرداخت و در

احتیاط و عمل کلی در اختیار فرمانده لشکر	
خمپاره ۱۲۰ م.م	۱۲ قبضه
مینی کاتیوشا	۳ قبضه
توپ ۱۰۶ م.م	۲ قبضه
تیربار دوشکا	۲ قبضه
خمپاره ۸۱ م.م	۴ قبضه

پدافند هوایی

واحد پدافند علاوه بر اجرای مأموریت در طرح نارالله موظف شده بود که حتی الامکان پوشش آسمان منطقه محول شده به لشکر را نیز به عهده بگیرد. استعداد این واحد عبارت بود از: ۵ قبضه موشک انداز سهند، ۴ قبضه توپ ۵۷ م.م، ۶ قبضه ۱۴/۵ (چهارلول)، ۵ قبضه ۱۴/۵ (دولول)، ۳ قبضه ۱۴/۵ (تک لول)، ۶ قبضه ۲۳ م.م.

زرهی

این واحد با استعداد ۳ گردان (منها) تانک و یک گردان مکانیزه که مجهز به خشایار بود، در مجموع ۳۲ دستگاه تانک و ۱۰ یا ۱۱ دستگاه نفربر پی.ام.پی. و خشایار در اختیار داشت که علاوه بر شرکت در طرح نارالله و برنامه ریزی به منظور اجرای تیر مستقیم در ابتدای عملیات، مأموریت یافته بود که پس از آغاز عملیات، یک گردان تانک خود را عبور داده، ضمن

انتهای جلسه جمع‌بندی زیر را بیان کرد:

«باید با قدرت هر چه تمام‌تر و همه توان خود در این عملیات وارد شویم. اگر نتوانستیم تانک‌هایمان را وارد می‌کنیم و اگر نتوانستیم، باید خدمه‌های ما سوار تانک‌های عراقی شوند و در اینجا بجنگند! باید تمام توانمان را در اینجا بگذاریم تا ان‌شاءالله اهداف خودمان را بگیریم. توجه کنید، به‌طورکلی باید هدف لشکر را بگیرید، این یک خیز است و ان‌شاءالله اگر این را گرفتیم، باید محکم این خط را تثبیت کنیم و به‌طرف هدف‌های

دیگر که به‌احتمال‌قوی سمت ام‌القصر می‌شود، برویم. باید به یاد داشته باشید که برای بچه‌ها و فرمانده دسته‌ها توضیح دهید تا توجیه شوند.

درمورد مسئله حفاظت، بچه‌ها باید دقت کنند که اگر خدای ناکرده کسی اسیر شد و حتی دست و پایش در اینجا افتاد نباید اسم یگان را لو دهد! در حال حاضر، دشمن و رادیوهای بیگانه تصور می‌کنند که لشکر کربلا در اطراف چزابه است و لذا نباید اسم یگان را در اینجا ببرید! باید بچه‌ها را توجیه کنید که

اگر [اسیر شدند و] ناخن آنها را هم کشیدند، به‌هیچ‌وجه نباید اسم یگان را ببرند! باید بدون استثنا همه بگویند که از تیپ کوثر هستیم.»

باید سرعت عمل، هماهنگی و پاک‌سازی انجام گیرد. فرمانده گروهان‌ها نسبت به مانور یکدیگر توجیه شده‌اند تا اگر خدای ناکرده برای گردان مسلم یا گردان یارسول (ص) مسئله‌ای پیش آمد، گردان مسلم بتواند هدف گردان دیگر را تأمین کند، گردان حمزه هم همین‌طور است و بعد هم تیپ یاسوجی‌ها

– ان‌شاءالله – این کارها را می‌کنند. برادرها هر چقدر کار دارند ان‌شاءالله تمام کنند. جلسات خود را بگذارید که برادر ما آقای کمیل از فرماندهی با آقای عمرانی می‌آیند و بر کلیه کارهای اینجا نظارت می‌کنند؛ امشب باید همه قایق‌هایتان آماده باشند، باید همه وسایل خود را جمع کنید و داخل قایق‌ها بچینید. فرمانده گردان مسلم باید قایق‌های گردان خود را به‌طرفی که می‌خواهد وارد بشود در جلو بگذارد و سازمان بدهد.

باید سکان‌دارهای خودتان را توجیه کنید. باید سکان‌دار و راهنما برای هر قایقی بگذارید تا قایق را هدایت کند. معبر ۶، ۷ و ۸ خصوصاً روی معبر ۷ بیشتر سرمایه‌گذاری کنید. برادرهای زرهی، تانک‌هایی که در این ساحل است، باید هدف‌های این اسکله‌ها اگر ماند شما به‌موقع منهدم کنید، باید بچه‌ها زیاد توجیه شوند. ساختمان‌های بلندی که در منطقه است، اگر خدای ناکرده در جایی ماند، آتش کنید. ان‌شاءالله اگر خط شکست. باید بالای ساختمان‌ها را بزیند، باید به‌موقع اسکله‌ها را بزیند، وقتی آتش مستقیم روی تانک اجرا می‌شود، وحشت زیادی به دشمن وارد می‌آورد؛ در روی اینجا آتش منحنی اجرا کنید. به‌خصوص آقای میرزایی که تانک‌هایش روی سکوهاست، باید روی اینجا اجرا کند.»^(۷)

شرح عملیات لشکر ۲۵ کربلا

شب اول عملیات (شکستن خط، پیشروی در عمق و تصرف اهداف)

در ساعت ۱۷:۰۰، نامه‌ای از سوی قرارگاه کربلا، به‌دست مرتضی قربانی رسید که در آن نام عملیات و اسم رمز آن اعلام شده بود. طبق این نامه، نام عملیات "نصرالمسلمین" و رمز آن "یا فاطمة الزهراء (س)" اعلام شده بود. قبل از آن نیز برادر غلامپور فرمانده قرارگاه

نیروهای خودی باید سه عنصر حفاظت، غافلگیری و فریب را در عملیات علیه دشمن به شیوه‌ای حساب‌شده، دقیق و ابتکاری به کار گیرند تا بتوانند بر بخشی از برتری‌های تجهیزاتی و پشتیبانی‌های جهانی دشمن فائق آیند.

خواست که در کنار اروند، تیراندازی با تفنگ ژ ۳ را ادامه دهند تا دشمن اطمینان یابد که ایرانیان همچنان در حالت پدافندی به سر می‌برند.

در این وضعیت، در تعدادی از معابر، غواصان به ساحل دشمن رسیده و خود را در لابه‌لای چولان‌ها پنهان کرده بودند و بعضاً نیز مشغول عبور از رودخانه بودند. آذردین‌نیا مسئول اطلاعات معبر ۸، در مصاحبه‌ای در تاریخ ۱۳۶۵/۱/۶، این لحظات را چنین توصیف می‌کند:

«همین‌که به ساحل دشمن

رسیدیم، یک‌مرتبه عراقی‌ها با دادو فریاد که کاملاً وحشت‌زدگی] از صدایشان مشهود بود، همدیگر را صدا کرده و سنگرها را به‌سرعت پر کردند و بلافاصله شروع کردند به تیراندازی و ریختن آتش. ما درست نزدیک [ضد هوایی] دولول بودیم که به‌طور مداوم می‌زد. تیربارها شلیک می‌کردند. با آربی‌جی ۱۱ شلیک می‌کردند. پنج سنگر جلوی ما بود که دائم تیراندازی می‌کردند. ما هم زیر سنگرها خوابیده بودیم؛ یعنی موانع خورشیدی را پشت سر

گذاشته بودیم. وقتی آتش شدید شد، بچه‌ها گفتند شروع کنیم، ولی به فکر من رسید که این نمی‌تواند (نشانه) عملیات باشد، چراکه از طرف خودی، آتشی نبود.»*

* یادآوری می‌شود که هوشیاری غواصان و به‌ویژه خدمه قبضه‌های آتش در خط خودی، عامل مؤثری در جلوگیری از واقعه‌ای بود که هر لحظه بیم وقوع آن می‌رفت. در حالی که هنوز یک ساعت به موعد مقرر باقی مانده بود، اگر از طرف خودی نیز آتش شدیدی بیش از آتش پدافندی معمول، در پاسخ دشمن اجرا می‌شد، معلوم نبود چه اتفاق یا اتفاقاتی در دیگر محورهای عملیاتی رخ می‌داد. این امر حیاتی و مهم، موضوعی بود که فرمانده لشکر قبل از آغاز عملیات پیوسته آن را یادآوری و بر آن تأکید می‌کرد.

کربلا، به‌طور حضوری، ساعت شروع عملیات را ۲۲:۰۰ اعلام کرده بود.

قبل از ساعت ۱۹:۰۰، تماس‌های تلفنی پی‌درپی آغاز شد و موضوع اصلی پیگیری در این تماس‌ها حرکت غواص‌ها بود. فرماندهان محورها (تیپ‌ها) در تماس‌هایشان با مرتضی فرمانده لشکر، آمادگی کامل خود را اعلام کردند و از طرف دیگر، قرارگاه نیز برای ایجاد هماهنگی در حرکت غواصان به‌طور مرتب با وی تماس می‌گرفت. اکثر غواصان در محورهای مختلف از بعدازظهر با پوشیدن لباسهایشان و خوردن غذایی به‌طور سرپایی، آماده شده بودند و با نزدیک شدن غروب آفتاب، راهی خط مقدم شدند، به‌طوری‌که تا قبل از ساعت ۱۹:۰۰ همگی به خط مقدم رسیدند.

در ساعت ۲۰:۱۰، برادر کمیل قائم‌مقام فرماندهی لشکر، که همراه با غواصان معبر ۶ بود، با مراجعه به مقر محور دو [تیپ ۲] موفق به تماس با فرماندهی لشکر شد. وی در این تماس اعلام کرد که غواصان معابر ۵ و ۶ را راهی آب کرده است. باتوجه‌به اینکه ساعت از ۲۰:۰۰ گذشته بود، به‌ترتیب تصمیم به رهایی غواصان در آب گرفته شد و فرمانده عملیات با تماس‌های مکرر از محورها (تیپ‌ها) خواست که با فرستادن پیک، غواصان را راهی آب کنند.

تیراندازی دشمن قبل از عملیات

قبل از آغاز عملیات، دشمن اقدام به تیراندازی و اجرای آتش کرد. به‌دنبال آن، تعدادی منور نیز در آسمان روشن شد. همه چنین می‌پنداشتند که تک‌لورفته و عملیات آغاز شده است. برادر عمرانی در تماسی ضمن دادن این خبر، از شروع درگیری سخن می‌گفت. برادر کسائی‌ان نیز اعلام کرد که در محور آنان، دشمن اجرای آتش می‌کند. در این لحظات مرتضی قربانی با حفظ خونسردی از سنگر خارج شد و با رفتن به روی سنگر و مشاهده وضعیت، به این نتیجه رسید که وضعیت عادی است؛ بنابراین، از فرماندهان محورها (تیپ‌ها)

در منطقه هورالهوریزه، لشکر ۲۵ کربلا تدابیری را به‌منظور فریب دشمن به کار بست و در محور شط‌علی دست به تحرکات فریبنده و ایذایی زد.

باوجود وضعیت مبهم خط دشمن، قایق‌ها در هر محور براساس توجیه قبلی به طرف معابر خود حرکت کرده بودند. در تاریکی هوا یافتن معابر بدون راهنمایی غواصان بسیار مشکل بود و غواصان نیز به هر دلیل، علامتی از ساحل مخابره نمی‌کردند.

در محور یک (سمت چپ)، بلافاصله پس از آغاز عملیات، نیروهای گردان مالک که سوار بر قایق و آماده بودند، حرکت خود را آغاز کردند و به هر ترتیب خود را به خط رساندند. گردان پس از سازماندهی مجدد (به دلیل ازهم‌پاشیدگی موقت و پراکندگی ناشی از عبور) حرکت خود را به طرف عمق آغاز کرد. گردان مالک موفق شد تا ساعت ۰۳:۰۰ بامداد در جناح راست شهر، خود را به جاده البحار رسانده، از پیشانی، قسمت عمده شهر را پاک‌سازی کند و باقیمانده نیروهای دشمن را در محاصره قرار دهد.

بنابراین در طول شب گذشته تا ساعت ۹ صبح، لشکر ۲۵ کربلا موفق شد ظرف یک ساعت با استفاده از ۲ گردان، خط ساحلی دشمن را شکسته، آن را پاک‌سازی کند. در این زمینه آتش ساحل به ساحل که تحت عنوان نارالله از آن یاد می‌شد، تأثیر بسزایی در سرعت بخشیدن به شکسته شدن خط داشت؛ البته، الحاق با جناحین در خط تا صبح طول کشید. روی هم رفته، در مدت زمان شکستن خط و پاک‌سازی آن، نیروهای لشکر تلفات زیادی را متحمل نشدند و تعداد شهدا در مجموع شاید به ۲۵ نفر بالغ می‌شد که نصف تعداد مجروحان بود.

گردان مالک شهر فاو را تا اندازه‌ای پاک‌سازی کرده و فقط چند قرارگاه و فرماندهی دشمن در حد تیپ و گردان باقی مانده بود که پاک‌سازی آنها پایان نیافته و درگیری در آنها همچنان ادامه داشت. هم‌زمان، گردان مسلم نیز تانک‌فارم‌ها و شهرک را کاملاً پاک‌سازی کرده و در حاشیه جاده فاو - البحار استقرار یافته بود و فقط یک مقر گردان عراقی روی

درنهایت، با خودداری نیروها از واکنش نشان دادن به اقدام عراقی‌ها، پس از دقایقی، آتش دشمن قطع و منطقه آرام شد. آذردین‌نیا در ادامه مشاهدات خود می‌گوید:

«پس از قطع آتش، سنگرها خالی شد و با شنیدن سروصدای عراقیان و شوخی و خنده آنان احساس کردیم که دشمن مطمئن شده خبری نیست.»^(۸) لحظاتی پس از ساعت ۲۲:۰۰، فردی که مشخص نبود به چه صورت موفق به یافتن سنگر فرماندهی لشکر در آن تاریکی شده است، وارد سنگر شد. وی حامل بسته‌ای از سوی فرماندهی سپاه برای مرتضی قربانی بود. قربانی پس از بازکردن بسته با پرچم سبز و معطری که نامه‌ای همراه آن بود، مواجه می‌شود. در نامه ضمن مقدماتی نوشته شده بود: این پرچم گنبد حضرت ثامن الائمه امام رضا^(ع) می‌باشد و به‌طور امانت به دست شما سپرده می‌شود تا آن را روی بلندترین مناره شهر فاو نصب کنید.

آغاز عملیات

تلاش برای تماس با سایر غواصان ادامه داشت که صدای تیراندازی که از شروع عملیات حکایت می‌کرد، از اطراف شنیده شد. ساعت ۲۲:۱۲ بیسیم بهمن ۱۳۶۴ را نشان می‌داد. قربانی بلافاصله به همه واحدهای خود اعم از توپخانه، ادوات، زرهی و دیگران، دستور شروع عملیات را داد و در پی آن اجرای آتش پرحجم در خط آغاز شد. همچنین از قایق‌سواران در هر دو محور خواسته شد که حرکتشان را آغاز کنند، درحالی‌که هنوز درباره وضعیت غواصان هیچ اطلاع دقیقی وجود نداشت. از سوی دیگر، غواصان به محض شروع درگیری و مشاهده تیراندازی‌های شدید از سمت ساحل خودی، متوجه آغاز عملیات شدند و عملیات را از هر نقطه‌ای که حضور داشتند، شروع کردند.

انتقال یک مجروح از داخل گل و لای ساحل اروند به پشت جبهه - عملیات والفجر ۸ - ۱۳۶۴/۱۱/۲۵.

محور ام‌القصر و فاو - بصره دشمن حضور داشت و از آنجا که رزمندگان با سرعت به اهداف خود رسیده بودند، عراقی‌ها هیچ‌گونه تصویری از وضعیت حضور نیروهای ایرانی نداشتند؛ بنابراین، ایفاهای حامل تدارکات یا نیرو بدون اطلاع از حضور نیروهای خودی از طریق جاده‌های بصره و ام‌القصر به طرف فاو حرکت می‌کردند و بدون هیچ مشکلی در دام نیروهای خودی افتاده، منهدم می‌شدند. این امر موجب شد که ارتش عراق در این محور متحمل تلفات و خسارات فراوانی شود.

در محور چپ، الحاق با لشکر ولی‌عصر^(عج) در طول خط انجام شد، اما الحاق اصلی موردنظر در دو جاده فاو - بصره و فاو - البحر، همچنان باقی مانده بود. تعداد تلفات طبق آمار تقریبی که فرمانده گردان‌ها ارائه کردند، تا صبح روز اول عملیات، حدود ۷۰ شهید و ۱۷۰ مجروح بود.

ادامه عملیات لشکر ۲۵ کربلا در روز اول

وضعیت بیان‌شده تقریباً مورد رضایت فرماندهی بود؛ از همین رو، در ساعت ۹:۳۰ روز ۲۱ بهمن

این جاده مانع از الحاق دو گردان فوق شده بود. گردان‌های امام حسین^(ع) و حمزه با وجود تأخیری که در انتقالشان وجود داشت، موفق شدند عملیات خود را به‌طور کامل انجام داده، به اهدافشان دست یابند. انتقال نیروهای محور سوم (تیپ ۳) لشکر باتوجه به مشکل کمبود قایق با تأخیر انجام شد و حرکت این محور به روز کشید. در نهایت نیروها در خاکریز مورب وسط مستطیلی متوقف شدند. موضوع مهم، الحاق با جناحین بود. در محور راست، پس از تلاش فراوان و حرکت به داخل محدوده لشکر ۳۱ عاشورا، الحاق نسبی انجام شد. لشکر ۳۱ فقط تا جاده البحر پیشروی کرده بود. در جناح چپ با وجود پیشروی بیش از حد گردان‌ها، هنوز الحاق با لشکر ۷ ولی‌عصر^(عج) انجام نشده بود.

در مجموع، لشکر به ۸۰ درصد از اهداف خود دست یافت؛ در جناح راست تا جاده فاو - البحر پیش آمده و با لشکر عاشورا الحاق کرده و سپس به طرف راست، خط تشکیل داده بود. از حرکت لشکرهای دیگر در جناح راست خبری در دست نبود و فرماندهی نیز چندان به آن اهمیت نمی‌داد. در

به‌همین منظور، قربانی سنگری در ابتدای ضلع غربی مستطیلی انتخاب کرد و در آن مستقر شد.

عملیات در شب و روز دوم

پس از تثبیت وضعیت در روز اول، فرماندهان لشکرهای ۲۵ کربلا، ۸ نجف، ۱۴ امام حسین^(ع) و ۳۱ عاشورا در قرارگاه تصرف‌شده دشمن که مقر فرماندهی عملیات شده بود، جمع شدند و درباره چگونگی ادامه عملیات به بحث و تبادل نظر پرداختند. نظر فرماندهان بیشتر این بود که چون دشمن دچار ضعف و پراکندگی و ازهم‌پاشیدگی شدید شده است، بهتر است که عملیات را امشب ادامه دهند و تا جاده شنی سمت راست کارخانه نمک پیشروی کنند.

روز دوم عملیات که مصادف با بیست‌ودوم بهمن‌ماه بود، در شرایطی آغاز شد که لشکر ۲۵ کربلا در جناح راست (به موازات جاده عمودی و ارتباطی سمت راست تانک‌فارم‌ها)، خط پدافندی اصلی‌اش را تشکیل داده بود و نیروهایی به استعداد یک گردان نیز به‌طور پراکنده، چهار پنج کیلومتر جلوتر در حد فاصل جاده‌های البحار و بصره حضور داشتند.

برنامه‌ریزی برای عملیات در شب و روز سوم

روز دوم نبرد در ساعت ۱۱:۲۰، بار دیگر احمد کاظمی نزد فرمانده لشکر ۲۵ کربلا - که در جاده فاو - بصره (نزدیکی تانک‌فارم‌ها) حضور داشت - آمد و ابزار کرد: «ما در حد فاصل جاده اول و دوم خیلی پیش رفتیم و دیواره کارخانه نمک را می‌بینیم. امشب می‌توانیم تا کارخانه نمک ادامه بدهیم؛ وضع دشمن خراب است، هنوز به آن صورت تانک نیاورده، بچه‌ها با موشک یک ستون ایفا را زدند.»^۹

سخنان کاظمی حاکی از این بود که لشکر نجف پس از ملاقات با رحیم صفوی، یک گردان را وارد عمل کرده و پیشروی خوبی انجام داده

۱۳۶۴، فرمانده لشکر خود وارد منطقه عملیاتی شد. در منطقه، درگیری‌ها همچنان ادامه داشت و نیروها برای تکمیل اهداف و تحکیم موضعی که تصرف کرده بودند، جنگ را ادامه می‌دادند. در فاصله بین گردان مسلم و مالک روی جاده فاو - البحار، یک یا دو ساختمان که احتمال می‌رفت پاسگاه فرماندهی عراق باشد، به شدت مقاومت می‌کرد.

قربانی فرمانده لشکر ۲۵ کربلا، با مشاهده ازهم‌پاشیدگی و ضعف دشمن، از گردان‌های مسلم و حمزه خواست که با نیروی اندکی پیشروی را به‌طرف جلو (جناح راست لشکر) ادامه دهند تا لشکر عاشورا بتواند جلوتر بیاید. وی سه موضوع را در مقابل داشت که عبارت بودند از:

۱. تکمیل و پاک‌سازی انتهای مستطیلی و تصرف پایگاه موشکی.
۲. تلاش جهت پاک‌سازی مقرهای دشمن و الحاق با لشکر ولی عصر (عج).
۳. ادامه حرکت در جناح راست با کمک سایر لشکرها و رسیدن به کارخانه نمک.

قربانی در دو مورد اول احساس خطر نمی‌کرد؛ به همین دلیل حل مشکلات مربوط به آنها را به‌عهده گردان‌های عمل‌کننده در آن محورها گذاشت، ولی آنچه که مورد تأکید وی بود و قرارگاه مرکزی خاتم نیز بدان اهمیت می‌داد، ادامه حرکت در جناح راست برای رسیدن به کارخانه نمک بود. این مأموریت در بحث‌های قبل از عملیات از این یگان سلب شده بود، ولی باتوجه‌به وضعیت منطقه، توان لشکر و اهمیت این نقطه راهبردی، فرمانده لشکر بر آن شد که داوطلبانه حرکت در جناح راست را ادامه دهد.

دشمن در محدوده ساحلی [شهر فاو] موضعی را در سه تا هشت رده ایجاد کرده بود. پس از سیم‌های خاردار و سایر موانع ذکر شده، یک رده سیل‌بند وجود داشت.

تعدادی از شهدا و مجروحان (که بیشتر متعلق به لشکر نجف بودند) به جا ماندند. مشابه این وضعیت در تدارک‌رسانی وجود داشت و در بین ساعت ۴ تا ۵ بامداد فقط یک دستگاه خشاپار به کار گرفته شد.

با گذشت ۳ روز از آغاز عملیات، نیروها همواره در انتظار برخوردی جدی و محکم از طرف دشمن بودند، اما با وجود آتش پر حجم توپخانه و کثرت بمباران‌های هوایی، هیچ‌گونه حرکت زمینی قابل توجهی در این محور از دشمن مشاهده نشد. این موضوع باتوجه به شناختی که در عملیات‌های گذشته

از دشمن به دست آمده بود، تعجب همگان را برانگیخته بود. احتمالاً آرایش و شکل نعلی خطوط پدافندی در ایجاد این حالت مؤثر بوده است، چراکه جاده بصره در عمق این نعل قرار داشت و نیروهای خودی در دو سر آن با قدرت ایستاده بودند و طبیعتاً دشمن تا زمانی که موفق به حل این مشکل در دو سر نعل نمی‌شد، تمایلی به ورود در این قتلگاه نداشت.

در روز سوم، لشکر ۲۵ کربلا با همه نیروهایش به

منطقه فاو منتقل شده بود. واحدهای پشتیبانی‌کننده از جمله تدارکات و بهداری که دو مأموریت اساسی تدارک‌رسانی و تخلیه شهدا و مجروحان را برعهده داشتند، با انتقال نسبی امکانات خود در روزهای دوم و سوم، مراکزی را برای استقرار خود مشخص و آماده کردند. واحد تدارکات با استفاده از ساختمان‌های موجود، بنه‌های موردنیاز را بر پا کرد و امکانات انتقالی و غنائم جمع‌آوری شده را در آنها متمرکز ساخت. بهداری نیز با ایجاد پست امداد، یک قدم خود را به خط مقدم نزدیک‌تر کرد.

است همچنین نیروهای این گردان تلفات زیادی به دشمن وارد آورده و تا نزدیکی کارخانه نمک از سمت جنوب پیش رفته و مستقر شده‌اند.

پس از این صحبت‌ها، فرماندهان دو لشکر تصمیم گرفتند که از موفقیت به دست آمده استفاده کنند و در شب پیش از حضور جدی دشمن، خود را به کارخانه نمک برسانند. سپس برادر قربانی در پیامی از گردان‌های یا رسول (ص)، محمد باقر (ع)، مسلم و مالک خواست که ضمن تجهیز و سازماندهی نیروهای خود آماده شرکت در عملیات شوند.

در ساعت ۱۳:۳۰، بار دیگر احمد کاظمی و امین شریعتی به محل فرماندهی لشکر آمدند و به گفت‌وگو پرداختند. سپس به مسئولان قرارگاه کربلا نیز اطلاع داده شد تا در این جلسه حاضر شوند. با آمدن غلامپور و محتاج بحث درباره چگونگی ادامه عملیات و بررسی آخرین وضعیت ادامه یافت و به نتایجی رسید. در این جلسه بیشتر امین شریعتی و احمد کاظمی درباره آخرین وضعیت گزارش دادند. در شب سوم، ۴ گردان از لشکرهای نجف و کربلا وارد عمل شدند، اما بنابه دلایلی که ذکر خواهد شد، موفقیتی کسب نکردند و صبح عملیات با ترمیم خاکریز بین دو جاده و شکافتن جاده بصره، در مواضع قبلی خود مستقر شدند. از مجموع اظهارنظرهای بیان‌شده درباره عملیات این شب می‌توان دلایل ناکامی یگان‌ها در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. نداشتن شناسایی دقیق از منطقه عملیاتی.
۲. وارد کردن نیروی کم به نسبت منطقه عملیاتی.
۳. ضعف در مانور به‌شکلی که در نظر بود بدون پاک‌سازی در جناحین و فقط با حرکت در محور جاده آسفالت فاو - بصره، پیشروی کرده، به کارخانه نمک برسند.
۴. تسلط دشمن بر منطقه و اجرای آتش پر حجم. همچنین در طول عملیات ضعف شدیدتری در امر تخلیه مجروحان و شهدا مشاهده می‌شد، طوری که

وجود شهر فاو، تأسیسات نفتی و دو جاده مهم فاو - بصره و جاده فاو - البحار که در این محدوده با هم تلاقی داشتند، به منطقه عملیاتی لشکر ۲۵ کربلا اهمیت ویژه‌ای داده بود.

عملیات لشکر ۲۵ کربلا در شب چهارم (هجوم به گارد ریاست جمهوری)

راست به کار گیرد و از کاظمی فرمانده لشکر نجف نیز درخواست کرد که گردان تازه‌نفسی را برای انجام دادن الحاق وارد عمل کند.

پس از گذشت زمان کوتاهی، گردان امام حسین^(ع) اعلام کرد که از سمت چپ به سهراهی کارخانه نمک رسیده است. با شنیدن این خبر، مرتضی قربانی در تماس با خرازی فرمانده لشکر امام حسین^(ع) و جعفری فرمانده لشکر علی بن ابیطالب^(ع)، ضمن اعلام رسیدن این یگان به سهراهی، خواهان تسریع در امر الحاق با این گردان شد.

از ساعت ۰۰:۳۰ بامداد به بعد، اخباری مبنی بر الحاق نیروهای لشکر ۲۵ کربلا و ۱۴ امام حسین^(ع) به فرماندهی داده می‌شد. برقراری الحاق این دو لشکر بدان معنا بود که نیروهای زیادی از دشمن به دلیل موفق نبودن لشکرهای نجف و عاشورا در منطقه باقی مانده و محاصره شده‌اند و این موضوع اهمیت بسیاری داشت. بنابراین، همه تلاش نیروها صرف این موضوع شده بود. اما الحاقی که ساعتی پس از نیمه شب از آن صحبت می‌شد، مورد تأیید نیروهای لشکر امام حسین^(ع) قرار نگرفت. آنها معتقد بودند

در شب چهارم عملیات تا قبل از ساعت ۲۱:۰۰، گردان امام حسین^(ع) با استعداد ۱۸۰ نفر با راهنمایی برادران کمیل و طوسی حرکت خود را از خاکریز آغاز کرد. گردان ۱۴ از لشکر نجف نیز در سمت راست گردان امام حسین^(ع) شروع به حرکت کرد. فرمانده گردان امام حسین^(ع) که هنگام حرکت اطلاع یافته بود گردان حمزه نمی‌تواند طبق قرار قبلی پیشاپیش آنها حرکت کند، از گروهان دوم خود خواست که به جای آنکه در کنار لوله به عنوان احتیاط باقی بماند، به سرعت خود را به دنبال گروهان سوم برساند. این گردان با راهنمایی برادران کمیل و طوسی حدود دو کیلومتر راه پیمایی انجام داد.

گردان امام حسین^(ع) از لشکر ۲۵ کربلا، دقایقی پس از شروع درگیری با دشمن، در ساعت ۲۳:۴۵، اعلام کرد که روی جاده آمده است. فرمانده لشکر پیش از هر چیز به الحاق این گردان با نیروهای لشکر نجف اهمیت می‌داد. به همین دلیل، از رحیمیان خواست که توان خود را برای حرکت به سمت

تعدادی از رزمندگان اعزامی در منطقه عملیاتی که در باتلاق فرو رفته‌اند. عملیات والفجر ۸ - ۱۳۶۴/۱۱/۲۵.

نیروهای لشکر امام حسین^(ع) موفق به ایجاد شکاف در جاده بصره در مقابل سهراهی کارخانه نمک شدند و مشکل این قسمت تا حدود زیادی حل شد. نیروهای باقیمانده دشمن در این منطقه بسیار ضعیف بودند، باوجوداین، پاکسازی کامل دشمن تا بعدازظهر طول کشید و این درحالی بود که بهدلیل حضور دشمن تا این زمان نیروهای خودی موفق به احداث خاکریز نشده بودند.

فرماندهی جدید در منطقه عملیاتی (محور فاو - بصره)

در این روز بنابه دلایلی قرارگاه خاتم تشکیلات جدیدی را برای دفاع و تثبیت عملیات انتخاب می‌کند و مسئولیت محور فاو - بصره را به عزیز جعفری می‌سپارد. لشکرها ۱۴ امام حسین^(ع)، ۸ نجف، ۳۱ عاشورا، ۱۷ علی بن ابیطالب^(ع) و ۲۵ کربلا نیز در اختیار وی قرار می‌گیرند.

با آمدن عزیز جعفری به‌عنوان فرمانده محور، ارتباط یگان‌ها با قرارگاه بیشتر از قبل شد، چراکه نیروها به وی اعتماد بسیار زیادی داشتند و از طرف دیگر، حضور فعال وی در هدایت عملیات‌ها و شرکت در هماهنگی یگان‌ها تأثیر مثبتی در پیشبرد امور داشت. برخلاف گذشته، جعفری در این عملیات قرارگاه مشخصی نداشت و همواره در کنار فرمانده یگان‌ها در خط حاضر بود. حضور فعال وی در خط بسیاری از نقاط ضعف گذشته را - که بی‌اطلاعی قرارگاه از امور و ناهماهنگی‌های ناشی از آن در بروز آنها نقش داشتند - برطرف کرد.

ساعت ۱۷:۱۵، جلسه‌ای با حضور عزیز جعفری و فرماندهان یگان‌ها در یکی از قرارگاه‌های ارتش عراق در کنار جاده فاو - بصره تشکیل شد. هدف از تشکیل این جلسه رسیدن به طرحی عملی برای تصرف مجدد سهراهی کارخانه نمک بود. در این طرح که درنهایت مورد موافقت فرماندهان قرار گرفت، بر پاک‌سازی منطقه

که نیروی موجود در سهراهی (از لشکر ۲۵) نیروی غیرمنسجم و پراکنده‌ای بوده است که از گردان خود جدا شده و پرت بوده؛ بنابراین، الحاق به‌طور صددرصد انجام نشده است.

با روشن شدن هوا، همه نیروهای گردان امام حسین^(ع) از لشکر ۲۵ کربلا بهدلیل مسمومیت قبلی شیمیایی چشم‌هایشان دچار ناراحتی شده بود و بعضی از آنها امکان بازکردن چشم‌هایشان را نداشتند. به‌همین دلیل، این گردان به‌کلی تخلیه شد. بهدلیل حضور گسترده دشمن در منطقه توان نیروهای خودی در امر پاک‌سازی به‌مراتب افت کرده بود. یگان‌ها نیز از واردکردن نیروهای جدید خودداری می‌کردند.

مرتضی قربانی در ساعت ۰۷:۰۰ صبح (روز چهارم عملیات)، تصمیم جدیدی برای واردکردن نیرو گرفت و یک گروه ویژه را همراه با گروه دیگری از گردان حمزه از پیشانی به‌طرف قرارگاهی که محل مقاومت نیروهای عراقی بود، فرستاد. نیروهای محاصره‌شده عراقی (حدود ۳ گردان) در این منطقه به‌شدت مقاومت می‌کردند و این امر موجب تعجب نیروهای خودی شده بود. با تحقیقاتی که انجام شد، مشخص گردید این نیروها از لشکر گارد ریاست جمهوری عراق می‌باشند. عراقی‌های محاصره‌شده بهدلیل آشنانبودن با منطقه و یافتن راهی برای فرار، ساعت‌ها مقاومت کردند و سرانجام پس از گذشت ساعاتی از روشنایی هوا، در حد فاصل دو جاده البحار و بصره و همین‌طور در سمت چپ، با یورش به نیروهای لشکر ۱۷ و ۱۴ درصد فرار و شکستن محاصره برآمدند.

به‌مرور، با فرار بسیاری از نیروهای دشمن، درگیری در دو نقطه قرارگاه‌مانند محدود شد و در نتیجه همه توجه نیروهای خودی صرف این دو قرارگاه گردید. در ساعت ۱۰:۳۰، چند تانک و خشایار وارد میدان شدند که این عمل در افزایش روحیه نیروها نیز تأثیر مثبتی داشت. در این فاصله،

جاده بصره کار خود را آغاز و به طرف جاده البحار اقدام به زدن خاکریز کردند و از طرف دیگر با سرعت کمتر در امتداد سهرای مشغول زدن خاکریز بود و در نهایت با روشن شدن هوا، موفق به اتصال آنها به یکدیگر نشدند. لشکر امام حسین^(ع) فقط ۲۰۰ متر با جاده بصره فاصله داشت، اما لشکر کربلا فقط یک کیلومتر خاکریز زده بود و این خاکریز در ۶۰۰ الی ۷۰۰ متری بالای خاکریز احدائی لشکر امام حسین^(ع) قرار داشت. با روشن شدن هوا با تلاش هر دو یگان خاکریز احدائی لشکر کربلا منحرف شده، به خاکریز لشکر امام حسین^(ع) وصل شد. صبح روز بیست و پنجم با احداث خاکریزهای فوق، همه یگانها پشت خاکریز و مواضع به دست آمده استقرار یافته، پدافند می کردند. لشکر ۱۷ علی بن ابیطالب در سمت چپ سهرای مستقر شده بود و لشکر ۸ نجف مسئولیت سهرای و سمت راست آن را بر عهده داشت. لشکر ۲۵ کربلا نیز به استعداد بسیار اندک، در خط پدافندی قرار گرفت و بیشتر، لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) حد فاصل دو جاده را با ایجاد استحکامات پدافند می کرد.

برنامه ریزی تداوم عملیات برای شب و روز ششم

با دستاوردهای جدید یگانها، احمد کاظمی و مرتضی قربانی همچنان عقیده داشتند که هر چه سریع تر باید عملیات را ادامه داده تا جاده شنی (سمت راست کارخانه نمک) پیشروی کنند. بر این اساس، به گردان امام محمد باقر^(ع) از محور ۱ لشکر ۲۵ کربلا اعلام آماده باش داده شد و مسئولان این گردان جهت توجیه به منطقه فراخوانده شدند. نظر فرماندهان به عزیز جعفری فرمانده منطقه، منتقل شد. وی به دلیل اینکه توان لازم را برای این کار کافی نمی دانست با این طرح مخالفت کرد و از طرفی، شوشتری معاون وی معتقد بود که نیروها قادر به نگهداری جاده شنی نیستند.

با رایزنی هایی که انجام شد، لشکرهای ۱۴ و ۲۵

از نیروهای عراقی - که در چند قرارگاه اطراف سهرای حضور داشتند - و احداث خاکریز مورد نظر تأکید شده بود. لشکر کربلا وظیفه داشت همراه با لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) در سمت راست جاده بصره کار پاک سازی را انجام دهد و برای لشکر ۳۱ عاشورا - هنگام احداث خاکریز، تأمین لازم را برقرار کند.

شب و روز پنجم عملیات (تثبیت سهرای کارخانه نمک)

مرتضی قربانی قبل از ظهر، ضمن توجیه نیروهای محور ۳ (تیپ ۳) از آنان خواسته بود تا گردان سیف الله را راهی منطقه کنند. این گردان نیز با استعداد چهار دسته ۲۵ نفره در ساعت ۲۲:۰۰ نزد قربانی (پشت خاکریز منتهی به پایگاه) رسیدند. در این نقطه، فرمانده لشکر ۲۵ کربلا ضمن بیان وضعیت کلی، از آنان خواست که در وهله اول خود را به نیروهایی که در منطقه مستقر هستند، برسانند.

در مجموع، لشکر ۲۵ کربلا در شب پنجم عملیات (۶۴/۱۱/۲۵)

فعالیت عمده ای نداشت. از سوی دیگر، لشکرهای ۱۴ امام حسین^(ع) و ۱۷ علی بن ابیطالب^(ع) با گذشت زمان کمی از شروع عملیات موفق شدند در سهرای مورد نظر با یکدیگر الحاق کنند و لشکر ۸ نجف نیز در محور بصره به آنان پیوست. پس از انجام شدن این دو الحاق، نیروهای لشکر ۲۵ کربلا نیز بدون درگیری جدی در کنار آنان قرار گرفتند.

هم زمان با عملیات و انجام نشدن الحاق، لشکر امام حسین^(ع) شروع به احداث خاکریز (از جاده البحار به سمت جاده بصره) کرد. دستگاه های مهندسی نیز از

تأسیسات نفتی و مخازن نفت عراق در دو مجموعه شامل ۲۶ مخزن در امتداد جاده البحار و ۳۰ مخزن در شرق جاده فاو - بصره واقع شده که به وسیله سیل بندهایی شبیه به جاده احاطه شده است.

محمد باقر^(ع)، سیف‌الله و مسلم - که هریک حداقل دو بار وارد عمل شده بودند - به عقب انتقال داده شوند. از سوی دیگر، از روز قبل، برای انتقال سه گردان احتیاط نیز اقداماتی انجام شد و صبح روز بیست‌وششم، گردان مسلم^۲ به‌عنوان اولین گردان احتیاط وارد منطقه شد و در خاکریزهای دوم یا سوم (بین دو جاده) استقرار یافت.

روز هفتم عملیات (آخرین وضعیت لشکر در خط پدافندی)

صبح روز بیست‌وهفتم (روز هفتم عملیات) مشاهده شد که لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) با موفقیت، خاکریز نیم‌دایره‌ای احداث کرده و در حال ایجاد مواضع پدافندی است.

پرویزی فرمانده گردان یدالله نیز صبح همین روز با حداکثر ۶۰ نیرو و گردان روح‌الله با ۱۰۰ نیرو برای رفتن به خط پدافندی اعلام آمادگی کردند. مرتضی قربانی فرمانده لشکر نیز مجموع نیروهای مالک و دو گردان

فوق (از یاسوج) را به خط فرستاد. گردان مالک به‌منظور استقرار در خاکریز جدید و دو گردان یاسوج در محور سمت راست جاده آسفالت در کنار نیروهای لشکر نجف مستقر شدند.

عملکرد لشکر در شب و روز هشتم عملیات (آغاز اقدامات جدی و گسترده دشمن)

در شب هشتم عملیات، مرتضی قربانی دو دسته نیرو از گردان سیف‌الله را به‌منظور تأمین و برادر عبدالله از نیروهای فرماندهی لشکر را جهت هدایت

برای این کار هماهنگی‌های لازم را انجام دادند و در نهایت تصمیم گرفته شد که لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) از سمت راست (جاده البحار) و لشکر ۲۵ کربلا از چپ (جاده بصره) اقدام به زدن خاکریز کنند. به همین منظور، جهاد مازندران در اختیار لشکر ۲۵ قرار گرفت و برادر کمیل قائم‌مقام لشکر نیز از طرف فرماندهی مأمور پیگیری این اقدام شد.

ساعت ۱۹:۰۰ با پیگیری و تلاش برادر کمیل، نیروهای جهاد مازندران با امکانات موجود خود به منطقه رسیدند و در صحبتی کوتاه با مرتضی قربانی ابراز کردند که نتوانسته‌اند بیش از دو دستگاه بلدوزر تهیه کنند. احداث خاکریز با توجه به این توان مشکل به نظر می‌رسید. اندکی بعد با آمدن ابوشهاب جانشین فرماندهی لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) و مشاهده این مشکل، وی پذیرفت که کل خاکریز موردنظر را لشکر ۱۴ امام حسین^(ع) احداث کند. بنابراین، دستگاه‌های دیگر نیز در اختیار وی قرار گرفت و به این ترتیب مسئولیت احداث خاکریز از لشکر ۲۵ کربلا سلب شد و فقط پاک‌سازی محدوده‌ای از منطقه به منظور تأمین دستگاه‌های مهندسی تنها مأموریت لشکر در شب ششم بود. صبح روز بیست‌وششم با احداث خاکریزهای موردنظر، لشکر ۲۵ کربلا عملاً مسئولیتی در خط نداشت، اما با امکانات و آتش ادوات خود سایر یگان‌ها را یاری می‌کرد. ضمن آنکه فرمانده لشکر همچنان در منطقه حضور داشت و بدین طریق با انتقال تجربیات خود و همفکری با سایرین، تأثیر بسیاری در پیشرفت کار داشت.

جایگزینی نیروهای احتیاط

مرتضی قربانی روز قبل با اتمام تقریبی مأموریت لشکر از مسئول ستاد خود (برادر نوریان) خواسته بود با انتقال گردان‌های عمل‌کننده به عقب اقدامات لازم را انجام دهد. صبح روز جاری نیز تأکید شد گردان‌های یا رسول^(ص)، حمزه، امام حسین^(ع)،

مأموریت لشکر ۲۵ کربلا عبارت بود از: شکستن خط در محدوده مجاور شهر فاو، تصرف و پاک‌سازی شهر فاو، تصرف و پاک‌سازی تأسیسات نفتی فاو و ادامه عملیات تا جاده فاو - بصره.

دستگاه‌ها مشخص کرد. در این شب، علاوه بر ۳ دستگاه موجود در لشکر، ۲ دستگاه مهندسی دیگر نیز از جهاد نجف‌آباد در اختیار لشکر قرار گرفت. در طول شب، بدون اینکه اشکال مهمی پیش آید، نیروها موفق به احداث خاکریز مورد نظر شدند و از آنجا که دشمن در شب فاصله بیشتری نسبت به روز از خط خودی می‌گرفت، این مأموریت به راحتی به انجام رسید. البته، لشکر ۲۵ کربلا به دلیل وجود

نیروهای کمین دشمن با درگیری‌های جزئی مواجه شد که به طور کلی عامل مؤثری در کندی کار نبودند. صبح روز بیست و هشتم، گردان‌های مالک و روح‌الله

– که در مجموع، ۱۵۰ نفر نیرو داشتند – در خاکریز احداث شده استقرار یافتند و شروع به ایجاد مواضع کردند. از سوی دیگر، گردان سیف‌الله نیز به منظور انتقال یافتن به عقب از خط بیرون آمد. گردان مسلم ۲ نیز همچنان به عنوان احتیاط منطقه در خطوط دوم یا سوم مستقر بود. تلاش عمده مسئولان و کادر لشکر متوجه ایجاد استحکامات در خط و تدارک آن بود، چراکه خبرهایی مبنی بر احتمال شدت یافتن پاتک‌های دشمن در این محور به گوش می‌رسید.

محسن رضایی، فرمانده قرارگاه، در ساعت ۰۸:۰۰ صبح اطلاع داد که دشمن با استعداد ۳ لشکر قصد پاتک دارد. علاوه بر آن، گزارش‌های دیده‌بانی نیز این اخبار را تأیید می‌کرد. آرایش جدید و تعداد تانک‌های دشمن گویای حرکات احتمالی آنها بود.

از ساعت ۱۰:۳۰ صبح، آتش دشمن رو به فزونی گذاشت و به تدریج بر شدت آن افزوده شد. هنوز ۱۰ الی ۱۵ دقیقه از شدت آتش نگذشته بود که حرکت عراقی‌ها به طرف خط گزارش شد. ارتش عراق با شلیک گلوله‌های تانک از عقب، نیروهای خود را به وسیله نفربر به طرف خاکریز گسیل کرد، اما از یک سو به دلیل توجیه نبودن نیروهایش و از سوی دیگر، حجم آتش پشتیبانی خودی و روحیه خوب رزمندگان در خط، با تحمل تلفات بسیار و

به جا گذاشتن تعداد زیادی کشته و مجروح و وسایل زرهی مجبور به عقب‌نشینی شد.

با عقب‌نشینی دشمن فرصت دوباره‌ای برای تدارک و تجهیز خط فراهم آمد و رساندن مهمات و تجهیزات به خصوص موشک آر.پی.جی. و مهمات آن به شدت ادامه یافت. البته، علاوه بر سلاح آر.پی.جی. وجود قبضه‌های توپ ۱۰۶ میلی‌متری و تعداد محدودی تانک نیز در حفظ خط مؤثر بود.

تلاش عراقی‌ها به طور مستمر ادامه داشت و با وجود تلفات سنگین، پی‌درپی پاتک می‌کردند و این حرکت مرتب تکرار می‌شد.

ظهر همان روز (روز هشتم)، دشمن بار دیگر با تجدید سازمان و تغییر محور اصلی حمله، اقدام به پاتک کرد که این بار نیز ناکام ماند. در مجموع، در این روز، نیروهای لشکر نجف اشرف، ۲۵ کربلا و امام حسین^(ع) پیوسته مورد هجوم عراقی‌ها قرار می‌گرفتند و نیروهای دشمن گاه به طور پیاده و حتی با نفربر وارد خاکریز می‌شدند و در جنگ تن‌به‌تن با نارنجک و سلاح سبک به هلاکت می‌رسیدند.

روز نهم عملیات (توقف و پدافند)

صبح روز بیست و نهم همه یگان‌ها به ترتیب از چپ به راست؛ لشکرهای ۸ نجف، ۲۵ کربلا، ۳۲ انصارالحسین و ۱۴ امام حسین^(ع) در خط مستقر بودند. با مشاهده این وضعیت، عزیز جعفری (احتمالاً پس از مشورت با قرارگاه مرکزی هدایت عملیات) نزد نیروها آمد و تصمیم جدیدی را به معنای تثبیت خط فعلی اعلام کرد. وی در عین حال از فرماندهان لشکرها خواست برای اجرای عملیاتی به منظور تأمین خط پدافندی بهتر و شکافتن دیواره کارخانه نمک در همین شب (شب دهم)، آماده شوند. همچنین، خاکریز ناتمامی که نوک نیم‌دایره را به جاده بصره وصل می‌کرد می‌بایست تکمیل می‌شد. بر این اساس، هماهنگی‌ها و مشورت‌هایی که با احمد

چگونه پس از یک دوره افول در کارایی و عملکرد در طول سال‌های ۱۳۶۲ و ۱۳۶۳، با ورود فرماندهی جدید از اوایل سال ۱۳۶۴ با ایجاد همبستگی و پیوندهای عمیق در میان کادرهای نظامی و ستادی و پشتیبانی چنان تحول یافت که همان رزمندگان منفعل دوره‌های قبل قبول مسئولیت کرده، سنگین‌ترین مأموریت این عملیات را به عهده گرفتند (و تا پایان جنگ نیز به همین ترتیب عمل کردند) و فرمانده کل سپاه پاسداران نیز یک تیپ زرهی و یک تیپ پیاده در اختیار این لشکر - که از نظر کارایی و عملکرد به سطح یگان‌های درجه ۲ نزول پیدا کرده بود - قرار داد و بدین ترتیب این لشکر به یگان ویژه ارتقا پیدا کرد.

به همین منظور، در بخش اول مقاله، به اختصار، سابقه لشکر و مأموریت‌های قبلی آن بیان شده و سپس با ورود به مقطع جدید، مأموریت و منطقه واگذار شده به لشکر ذکر گردیده و حساسیت‌ها و مشکلات آن برشمرده شده است.

فرمانده لشکر برای اجرای این عملیات بزرگ و حساس باید اقدامات بسیاری باید انجام می‌داد،

کاظمی و مرتضی قربانی شد، مقرر گردید لشکر ۲۵ کربلا پاک‌سازی دشمن در محور کارخانه نمک را انجام دهد و ضمن آن دیواره کارخانه را بشکافد و لشکر ۸ نجف نیز خاکریز مورد نظر را احداث کند.

تثبیت محور فاو - بصره

مانور شب دوم که به دلیل بارندگی متوقف شد، در نهایت در شب یازدهم با موفقیت به انجام رسید. پس از احداث خاکریز، دیواره سمت راست کارخانه با تلاش گروه تخریب شکافته شد و آب به جلوی خاکریز روانه گردید. باروان شدن آب در این منطقه، عملاً مانع مهمی در مقابل حرکات دشمن ایجاد شد و خط در این محور تثبیت گردید. یگان‌های درگیر در این محور نیز پس از ده شبانه‌روز عملیات، نفسی تازه کردند.

در این مقطع، لشکر ۲۵ کربلا تنها با دو گردان جندالله و حزب‌الله به‌طور دست‌نخورده حضور فعال خود را در منطقه حفظ کرده بود.

نتیجه‌گیری

این مقاله در پی آن بود که نشان دهد لشکر ۲۵ کربلا

نیروهای لشکر ۲۵ کربلا در حال پاک‌سازی موانع دشمن

منابع و مأخذ:

- ۱ سند شماره ۱۴۴۶۴۲، گزیده اسناد عملیات والفجر، مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس صص ۷ و ۶
- ۲ سند شماره ۲۴۰ مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس: عملیات والفجر، قرارگاه کربلا (مجید مختاری)، صص ۱۳۱ - ۱۱۹
- ۳ سند شماره ۱۸۴۱۶/ن مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس؛ لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر، (۱۳۶۴/۱۱/۱۸)، نوار شماره ۱۸۴۱۶)
- ۴ سند شماره ۱۸۴۴۲/ن مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس؛ لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر، راوی داوود رنجبر (نوار شماره ۱۸۴۴۲). (۱۳۶۴/۱۲/۱۱)
- ۵ (سند شماره ۹/۱۴۴۶۴۲، پیشین.
- ۶ سند شماره ۱۱۵۹/د مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس: دفترچه ثبت جنگ راوی لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر (داوود رنجبر).
- ۷ سند شماره ۱۷۴۸۶/ن مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس: لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر، (۱۳۶۴/۱۱/۱۹)، نوار شماره ۱۸۴۲۰).
- ۸ سند شماره ۱۸۴۴۹ و ۱۸۴۵۰ مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس: لشکر ۲۵ کربلا در عملیات والفجر (داوود رنجبر) (نوار شماره ۱۳۶۵/۱/۶ و ۱۸۴۵۰)
- ۹ سند شماره ۱۷۴۸۶/ن مرکز اسناد و تحقیقات دفاع مقدس: قرارگاه کربلا در عملیات والفجر (مجید مختاری) (۱۳۶۴/۱۱/۲۲)